

Mjerenje održivosti razvoja turističke destinacije

Čulić, Ena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:867399>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-12**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ENA ČULIĆ

**MJERENJE ODRŽIVOSTI RAZVOJA
TURISTIČKE DESTINACIJE**

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ENA ČULIĆ

**MJERENJE ODRŽIVOSTI RAZVOJA
TURISTIČKE DESTINACIJE**

Diplomski rad

JMBAG: 0303050361, redoviti student

Studijski smjer: Poslovna ekonomija, Turizam i razvoj

Predmet: Turistička destinacija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Turizam i trgovina

Mentor: prof. dr. sc. Danijela Križman Pavlović

Pula, srpanj 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega ne citiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godina

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Struktura rada	2
2. Turizam i održivi razvoj	4
2.1. Temeljna obilježja turizma.....	5
2.2. Turistička destinacija.....	6
2.3. Održivi razvoj	7
2.3.1. Dimenzije održivog razvoja turizma.....	8
2.3.2. Razvojni concept	9
2.3.3. Uloga turizma u 17 globalnih ciljeva održivog razvoja	10
3. Održivi turizam na međunarodnoj i europskoj razini	16
3.1. Održivi razvoj na globalnoj razini.....	17
3.2. Inicijative Europske komisije za održivi turizam.....	20
3.3. Inicijative privatnih dionika	22
3.3.1. “Green Destinations foundation”	24
3.3.2. Održivi menadžment i ciklus prepoznavanja	25
4. “Green destinations” standardi i pokazatelji održivosti	32
4.1. Standardi održivosti	32
4.1.1. Podjela standarda.....	33
4.1.2. Kriteriji za mjerenje održivog razvoja.....	34
4.2. Pokazatelji uspješnosti i ciljevi održivog razvoja	47
4.2.1. Koristi od pokazatelja	48
4.2.2. Green Destinations podjela pokazatelja	49
4.3. Kome su namijenjeni standardi i pokazatelji?	52
4.4. Koristi od implementacije standarda.....	53
4.5. Primjeri nagrađivanih destinacija	54
5. Zaključak	60
6. Literatura	62
Popis slika i tablica	65
Sažetak	66
Summary	67

1. Uvod

Turizam je jedan od globalnih pokretača razvoja. Svake godine u pokretu je više ljudi nego ikad prije. Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO) do 2030. godine očekuje se kontinuirani rast međunarodnih turističkih dolazaka do 1.8 milijardi. S dobrim planiranjem i upravljanjem, turizam može biti pozitivna sila, donositi koristi destinacijama širom svijeta. Ako se njime loše planira i upravlja, turizam može biti degradirajući. Održivi razvoj nužan je u svim sferama ljudskog djelovanja pa tako i u turističkoj djelatnosti. Održivi razvoj znači i gospodarski i društveni rast usklađen s ekosustavima u kojima djeluje, pa je kao takav i dugoročno održiv.¹ Održivi razvoj danas je jedan od najprisutnijih pojmova u znanosti, medijima i civilnom društvu, a opet često ostaje nepoznanica kako održivost primijeniti u praksi.²

Tema ovog rada odnosi se na analizu mjerenja održivosti razvoja turističke destinacije. U radu je detaljno objašnjen pristup i proces procjene održivosti te predstavljena organizacija koja djeluje kao certifikacijsko tijelo na globalnoj razini.

1.1. Predmet i cilj rada

Globalizacija je utjecala na razne gospodarske grane, pa tako i na turizam. Promjene su prisutne kako u tehnološkom, tako i gospodarskom i društvenom okruženju. Takve promjene dovode do potpuno nove situacije na turističkom tržištu. Glavni motivi za putovanje oduvijek su odlazak na more, odlazak na skijanje i sl. U novije vrijeme pojavljuju se novi motivi za odlazak na putovanje. Kako međunarodni turizam i dalje raste vidjet ćemo porast djelovanja u vezi s održivim turizmom.

Posljednjih se godina sve više govori o različitim selektivnim oblicima turizma koji imaju specifičnost u svom nastajanju, motiviranosti i intenzitetu. Zadovoljenje potreba

¹ M. Črnjar, *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka, Ekonomski fakultet, 2002. str.128.

² Ž. Sunara, S. Jeličić i M. Petrović, *Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske*, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol.4 No.1, 2013., str. 84.

turista, kao i borba za što većim udjelom na turističkom tržištu, dovode do inovacija i prilagođavanja turističke ponude. Sve su izraženije promjene u potrebama potencijalnih turista u skladu s rastom životnog standarda pri čemu turisti raspolažu sa sve više novca uz racionalno korištenje slobodnog vremena, a poznato je kako su novac i vrijeme dva osnovna preduvjeta za uključivanje u turističke tokove. Ono što sve više dolazi do izražaja jest važnost održivog razvoja u turizmu.

Jedan od većih problema na području turizma u Hrvatskoj je činjenica da većina hrvatskih turističkih destinacija nema strategijske planove. Takvi planovi predstavljaju osnovu daljnjeg razvoja i napretka. Nužno je da svaka turistička destinacija pristupi izradi takvog plana, jer on omogućuje sustavni pristup destinaciji i pruža osnovu za repozicioniranje destinacije na turističkom tržištu. Putem plana saznajemo gdje smo sada, gdje želimo biti i kako ćemo to postići.

Svrha ovoga rada usmjerena je na analizu mjerenja razvoja destinacije s obzirom na održivost. Cilj je ovog rada objasniti povezanost turizma i održivog razvoja te prikazati kako procijeniti napore destinacije ka razvoju održivog turizma.

1.2. Struktura rada

Rad se sastoji od šest poglavlja. U prvom dijelu predstavljena je tema rada. U drugom poglavlju predstavljene su teorijske spoznaje o problemu istraživanja. Nakon toga, u trećem poglavlju riječ je o održivom turizmu na međunarodnoj i europskoj razini. Na početku poglavlja objašnjen je održivi razvoj s globalnog aspekta. Predstavljene su inicijative Europske komisije koje daju uvid i podršku privatnim institucijama koje mjere održivost razvoja turističkih destinacija i nagrađuju ih. Naposljetku trećeg poglavlja prezentiran je rad neprofitne organizacije "Green Destinations" te razvojni proces održivog menadžmenta i ciklus prepoznavanja odnosno mjerenja održivosti turističkih destinacija.

U četvrtom dijelu riječ je o mjerenju održivosti razvoja turističkih destinacija prema "Green Destinations" standardima i pokazateljima koji su prepoznati od strane Globalnog vijeća za održivi turizam. Detaljno su prikazani i objašnjeni standardi

održivosti kao i pokazatelji koji omogućavaju mjerenje razvoja. Osim metodološkog prikaza definirane su prednosti mjerenja i prepoznavanja turističkih destinacija kao i sustav procjene. Peto poglavlje zaključuje ovaj diplomski rad. Na kraju rada nalazi se popis literature i ilustracija kao i sažetak rada na hrvatskom i engleskom jeziku.

Najvažniji izvor podataka za pisanje ovog rada je stečeno znanje kroz stručnu praksu u trajanju od 5 mjeseci u organizaciji "Green Destinations" sa sjedištem u Leidenu, Nizozemskoj, kao i knjige i znanstveni članci iz područja održivog turizma. Osim toga, korišteni su i izvori sa službenih internetskih stranica pojedinih organizacija u turizmu.

2. Turizam i održivi razvoj

Turizam je jedna od najbrže rastućih svjetskih industrija te veliki generator radnih mjesta, a usko je povezan sa socijalnim, ekonomskim i ekološkim blagostanjem mnogih zemalja. Turistički sektor na svjetskoj razini zapošljava 10 % od ukupno zaposlenog stanovništva. Turistička industrija igra važnu ulogu u mnogim gospodarstvima. To je presudna pokretačka snaga nacionalnog gospodarstva koja daje ključan doprinos gospodarskom rastu.

Turizam i održivi razvoj međusobno su povezani i zavisni, jer za turizam održivost resursa predstavlja temelj razvoja. Jedan od najvažnijih preduvjeta za dugoročan i održiv razvoj turizma je kvalitetno i odgovorno planiranje prostora afirmirajući lokalne kulturne vrijednosti. Prije svega, potrebno je nove investicijske projekte vrlo pažljivo razmatrati s aspekta očuvanja neobnovljivih resursa.³ Nužno je poticati održivost u turizmu jer upravo o tome ovisi kako će se turizam razvijati i hoće li biti moguć u budućnosti. Turizam treba razvijati, međutim treba poštivati lokalne zajednice te uključivati ih u razvojni proces.

Prije četrdesetak godina počelo se uviđati kako je nemoguće imati zdravo društvo i kvalitetno gospodarstvo u svijetu u kojem postoji toliko siromaštva i narušavanja okoliša. Gospodarski razvoj ne može se zaustaviti ali možemo utjecati na smjer njegovog kretanja kako bi bio manje poguban po okoliš i društvo. Pretvaranje tih spoznaja u djelo i prijelaz na održive oblike razvoja i načina života izazov je današnjem dobu.⁴

Turizam u Europi uvelike se promijenio u smislu sezonalnosti i učestalosti putovanja. Također je promijenjen u smislu demografije i poželjnosti odredišta. Novi trendovi stalno se pojavljuju, prisutni su tijekom cijele godine, također i izvan sezone, a neki gradovi stekli su poziciju izrazito visoke razine posjećenosti.

³ Ibidem, str. 88.

⁴ L. Pavić-Rogošić, *Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030.*, Zagreb, ODRAZ- Održivi razvoj zajednice, 2015., str. 1.

Održivi razvoj je okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodnih izvora bitnih za ljudske djelatnosti u budućnosti. On se oslanja na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini.⁵

Ključni trendovi u gustoći i intenzitetu turizma diljem EU pokazuju posebno visoku koncentraciju u obalnom području, planinskim i jezerskim područjima gdje je porast u izgradnji i infrastrukturi povećao pritisak na okoliš u zaštićenim i drugim prirodnim područjima. Posebno na Sredozemlju, turizam uzrokuje često nepovratno nepovoljne učinke u područjima s bogatom bioraznolikošću uzrokujući propadanje staništa za vodene i kopnene biljne i životinjske zajednice.⁶

Održivo planiranje trebalo bi biti ključni koncept u bilo kojem planiranju turističkih destinacija. Da bi se razvio održivi turizam, destinacija treba razviti i usvojiti plan održivog upravljanja.

2.1. Temeljna obilježja turizma

Turizam se kao dinamična pojava manifestira u prostoru koji je zbog svojih biotropnih i antropogenih svojstava dovoljno atraktivan da privuče pažnju potencijalnih turista, što posebno ističe važnost očuvanja prostora s ciljem održivog razvoja. Tome u prilog ide i činjenica kako lokalno stanovništvo postaje sve svjesnije problema neodrživog turizma, dok turisti zahtijevaju sve više standarde kada je u pitanju okoliš.⁷ Za pripremu primjerenih proizvoda i ponuda potrebno je prije svega iskoristiti i razvijati znanje i kreativnost stanovništva, kao i postaviti adekvatno vodstvo. Ono se

⁵ Ibidem, str. 2.

⁶ S. Giuliotti, *Izveštaj EEA o povezanosti turizma i okoliša*, Zaštita okoliša, Kem. Ind. 66 (1-2) 2017., str. 85.–86., Dostupno na: <http://silverstripe.fkit.hr/kui/assets/Uploads/Zastita-okolisa-85-86.pdf>, (pristupljeno: 29. svibnja 2020.).

⁷ WTO, *Contribution of the World Tourism Organization to the World Summit on Sustainable Development*. 2002., Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284410910> (pristupljeno 02. lipnja 2020.).

svakako treba temeljiti na suradnji javnog i privatnog sektora. Pored toga, treba stimulirati oblikovanje usluga pomoću kojih se mnoga dobra mogu preraditi i dodati im vrijednost te na taj način postići konkurentnost.

Turizam treba promatrati kao velik i složen sustav, a ne kao jednostavan proces razmjene roba i usluga između ponuđača i turista. Turizam, koji želi biti održiv i uspješan na dugi rok mora u svom planiranju i razvoju uvažavati osnovne postulate održivog razvoja i odgovornog turizma, pri čemu vrlo često može doći do konflikta između ekonomske i društvene perspektive razvoja turizma (npr. povećanje broja turista, noćenja, prihoda, kapaciteta, zaposlenosti, uključenosti lokalnog stanovništva) i razvoja turizma iz perspektive okoliša (npr. zaštita prirodnih, kulturnih, povijesnih i dr. resursa).⁸

2.2. Turistička destinacija

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji turistička destinacija je fizički prostor sa ili bez administrativnih granica u kojem posjetitelji mogu ostvariti noćenje. To je klaster (združenih) proizvoda, usluga, aktivnosti i doživljaja u lancu turističkih vrijednosti i osnovna je jedinica analize turističkih učinaka. Ponuda u turističkim destinacijama uključuje različite dionike, a njihovo povezivanje omogućuje stvaranje većih destinacija. Imidž i identitet nematerijalni su elementi destinacije koji mogu utjecati na njenu tržišnu konkurentnost.⁹

Turističke destinacije su žarište turističke aktivnosti. Destinacija se može definirati i kao:

- zemljopisno područje koje je trenutno ili potencijalno privlačno za posjetitelje / turiste - zemlja, država, regija ili grad;
- mjesto ili područje koje se promovira kao destinacija;

⁸ K. Bučar, S. Škorić i D. Prebežac, *Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam*, Acta Turistica, vol. 22, no. 2, 2010, str. 222.

⁹ B. Belošević. *Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma: Prijedlog prijevoda Unwto-ovih definicija*, Zagreb, 2018., str. 5.

- mjesto ili područje u kojem posjetitelj ostaje najmanje jednu noć, koji ima turističke proizvode, uključujući infrastrukturnu podršku, atrakcije i turističke resurse;
- mjesto ili područje gdje proces upravljanja posjetiteljima obično uključuje niz dionika javnog i privatnog sektora, zajedno sa zajednicom domaćina;
- mjesto ili područje na kojem je moguće izmjeriti ponudu i potražnju za turističkim uslugama.

Velika područja poput nacionalnih ili regionalnih područja koja ne upravljaju izravno turističkim resursima i sadržajima, ali djeluju s dionicima, nisu prikladna za ovaj sustav mjerenja koji je predstavljen u radu.

2.3. Održivi razvoj

Termin „održivi razvoj“ ušao je u opću terminologiju 80-tih godina 20. st. i ukazuje na povezanost razvoja i zaštite okoliša, a definitivno je prihvaćen na konferenciji u Rio de Janeiru 1992. godine. Uspjeh koncepta održivog razvoja na svjetskoj razini moguće je ostvarivanjem glavnih političkih ciljeva i provođenjem društvenih promjena. Održivi razvoj može se definirati kao odnos između dinamičnih gospodarskih sustava koje osmišljava čovjek i većih dinamičnih ekoloških sustava koji se sporo mijenjaju i koji moraju biti u ekološkoj ravnoteži.¹⁰

Elementi politike održivog razvoja mogu se pronaći još u radovima klasičnih ekonomista Ricarda, Malthusa i Milla. O zabrinutosti za okoliš govori se još početkom 60-tih godina 20. st. Veliki val „svjetski raširene zabrinutosti u vezi s okolišem, što je počeo 1960-tih godina, sada je ne samo kulminirao novom nacionalnom svijješću o kvaliteti okoliša nego je, potpomognut ubrzanim težnjama da se poboljša kvaliteta života koje karakteriziraju ekonomski razvijene države, također pomogao da se veliki napredak u sprečavanju zagađivanja ostvari u Japanu, Sjevernoj Americi i sjeveroistočnoj Europi.¹¹

¹⁰ M. Drljača, *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja, Kvalitet i izvrsnost, 1 (1-2), 2012.*, str. 20.

¹¹ H. Kahn, W. Brown, i L. Martel, *Sljedećih 200 godina*, Zagreb: Stvarnost, 1976., str. 204.

Definiciju "održivog razvoja" koja se najčešće upotrebljava dao je L. Brown, osnivač Worldwatch Instituta, a ona glasi: "Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe."¹²

Pojam održivosti, koristi se u posljednje vrijeme u različitom kontekstu. Tako se u literaturi mogu pronaći sljedeće formulacije: održivi uspjeh, održivi turizam, održivi rast, održiva proizvodnja, održiva izvrsnost i dr. Svi ovi pojmovi opisuju fenomene na koje se primjenjuje filozofija koncepta održivog razvoja. Međunarodni turizam tako se dovodi u vezu sa održivim razvojem. Tijekom rada analizira se odnos međunarodnog turizma i održivog razvoja.

2.3.1. Dimenzije održivog razvoja turizma

Kada se govori o turizmu i održivom razvoju treba naglasiti da se radi o dvije međusobno zavisne i međusobno uvjetovane varijable. Konceptija održivog razvoja turizma uvjetuje zaštitu i održivost svih turističkih resursa, a temelji se na zadovoljenju potreba svih generacija koje će u njemu egzistirati.¹³ Održivost turizma prilično je složen pojam zbog svoje latentne, višedimenzionalne i relativne prirode.

Smjernice za održivi razvoj turizma primjenjive su na sve oblike turizma u svim vrstama destinacija, uključujući masovni turizam i različite segmente turizma. Načela održivosti odnose se na okolišne, gospodarske i sociokulturne aspekte razvoja turizma i mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između ove tri dimenzije kako bi se zajamčila njegova dugoročna održivost.

Dakle, održivi turizam treba:

¹² World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, Oxford, 1987, str. 43.

¹³ T. Hitrec, *Održivi turizam i okoliš i žiži interesa Vijeća Europe*, u: *Turizam*, br. 2., 2002., str. 457.-459.

1. **Optimalno iskoristavati resurse okoliša** koji predstavljaju ključni element u razvoju turizma, održavajući ključne ekološke procese i pomažući očuvanje prirodne baštine i biološke raznolikosti.
2. **Poštivati socio-kulturnu autentičnost lokalne zajednice**, čuvati njihovu izgrađenu i živu kulturnu baštinu i tradicionalne vrijednosti i doprinose međukulturalnom razumijevanju i toleranciji.
3. **Pružati socio-ekonomsku korist svim dionicima** koji su pošteno raspodijeljeni, uključujući stabilnu zaposlenost, mogućnosti dohotka i socijalne usluge lokalnim zajednicama, te pridonose smanjenju siromaštva.¹⁴

Održivi razvoj turizma zahtijeva neprestano sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i snažno političko vodstvo kako bi se osiguralo široko sudjelovanje i postizanje konsenzusa. Postizanje održivog turizma trajan je proces i zahtijeva stalno praćenje utjecaja, uvođenje potrebnih preventivnih i/ili korektivnih mjera kad god je to potrebno. Održivi turizam također treba održavati visoku razinu turističkog zadovoljstva i turistima osigurati korisno iskustvo, podižući njihovu svijest o pitanjima održivosti i promičući prakse održivog turizma među njima.

2.3.2. Razvojni concept

Koncept održivog razvoja podrazumijeva proces postizanja ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i okolišnih zahtjeva. Radi se o veoma složenom i široko obuhvatnom konceptu razvoja koji postaje sve jasniji i dostupniji. Održivo upravljanje destinacijama podrazumijeva upravljanje održivim razvojem turizma na destinaciji koja zadovoljava potrebe turista i destinacije te štiti i povećava mogućnosti za budući razvoj. To znači upravljanje svim resursima na način koji zadovoljava ekonomske, socijalne i kulture potrebe, uz istovremeno održavanje kulturnog integriteta, zaštite prirodnih i bioloških raznolikosti. Takav koncept široko je prihvaćen i smatra se ključnim ciljem destinacije.

¹⁴ WTO, *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook*, Madrid, Spain, 2014., str.7.

Operacionalizacija koncepta i njegova primjena u praksi rezultat su kako teorijskih tako i političkih težnji usmjerenih prema osiguravanju dugoročnog razvoja ljudskog društva u očuvanom okolišu. U tom procesu, ključni događaji bili su Svjetski skupovi u Rijju i Johannesburgu te usvajanje Milenijske deklaracije UN-a u rujnu 2000. Od razine UN-a i brojnih multilateralnih i međunarodnih institucija i organizacija, preko vlada pojedinih zemalja i EU-a, do civilnog sektora i lokalne samouprave, na provedbi koncepta održivog razvoja rade milijuni ljudi širom svijeta.¹⁵

Na sastanku Ujedinjenih naroda krajem rujna 2015. svjetski su se čelnici dogovorili o novom 15-godišnjem globalnom Programu za održivi razvoj kojem je ciljna godina 2030. i koji sadrži **17 ciljeva održivog razvoja**.

2.3.3. Uloga turizma u 17 globalnih ciljeva održivog razvoja

Program 2030. je globalni sporazum kojim se utvrđuje univerzalni, sveobuhvatni program djelovanja za sve zemlje uključujući nacionalne politike. Ciljevi održivog razvoja predstavljaju nacrt postizanja bolje i održivije budućnosti za sve. Oni se bave globalnim izazovima s kojima se suočavamo, uključujući i one povezane sa siromaštvom, nejednakošću, klimatskim promjenama, degradacijom okoliša, mirom i pravdom. Svih 17 ciljeva međusobno su povezani te predstavljaju ambiciozni plan za dostizanje prosperiteta i očuvanje planeta uključivanjem svih dijelova društva kroz partnerstva. Turizam kao ekonomska sila, treća je najviša svjetska kategorija u prihodima od izvoza u 2015. godini, koji predstavljaju 10% svjetskog BDP-a, 30% izvoza usluga i 1 od svakih 10 radnih mjesta u svijetu. Kao takav ima izuzetan gospodarski značaj, ali i izuzetan značaj u dostizanju ciljeva održivog razvoja.

Ciljevi održivog razvoja nude nove mogućnosti za sirenje turističkih tokova. Turizam ima potencijal izravno ili neizravno pridonijeti ostvarenju svih ciljeva na način da pruža održiva rješenja za ljude, planetu, prosperitet i mir. Turizam ima najveći utjecaj

¹⁵ L. Pavić-Rogošić, Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030., Zagreb, ODRAZ- Održivi razvoj zajednice, 2015., str. 1.

i posebnu važnost u dostizanju ciljeva 8, 12 i 14 koji se odnose na održivogospodarski rast, održivu potrošnju i proizvodnju i održivu upotrebu oceana i morskih resursa.¹⁶

Slika 1. Sedamnaest globalnih ciljeva održivog razvoja

Izvor: RH portal indikatora Ciljeva održivog razvoja (SDG), [website], <https://croatianbureauofstatistics.github.io/sdg-indicators/> (pristupljeno 23. svibnja 2020.).

CILJ 1: Svijet bez siromaštva.

Turizam je kao jedan je od najvećih i najbrže rastućih gospodarskih sektora u svijetu, u dobroj poziciji da potiče gospodarski rast i razvoj na svim razinama i osigurava prihod kroz otvaranje novih radnih mjesta. Održivi razvoj turizma i njegov utjecaj na razini zajednice mogu se povezati s nacionalnim ciljevima za smanjenje siromaštva, onima koji se odnose na promicanje poduzetništva i malih poduzeća te osnaživanje manje favoriziranih skupina, posebno mladih i žena.

CILJ 2: Svijet bez gladi.

Turizam može potaknuti poljoprivrednu produktivnost promoviranjem proizvodnje, korištenjem i prodajom domaćih proizvoda u turističkim destinacijama. Uz to, agroturizam, rastući turistički segment, može nadopuniti tradicionalne poljoprivredne

¹⁶ Tourism for SDGS, [website], <http://tourism4sdgs.org/tourism-for-sdgs/tourism-and-sdgs/>, (pristupljeno 23. svibnja 2020.).

aktivnosti. Posljedica povećanja prihoda u lokalnim zajednicama može dovesti do otpornije poljoprivrede uz istodobno povećanje vrijednosti turističkog iskustva.

CILJ 3: Zdravlje i blagostanje.

Turistički doprinos ekonomskom rastu i razvoju može također imati jak utjecaj na zdravlje i dobrobit. Zarade i porezni prihodi od turizma mogu se reinvestirati u zdravstvo i usluge, kojima bi cilj bio poboljšanje zdravlja majki, smanjenje smrtnosti djece i sprečavanje bolesti. Također cilj je bitno smanjiti broj smrtnih slučajeva i oboljenja uzrokovanih zagađenjem zraka, vode i tla.

CILJ 4: Kvalitetno obrazovanje.

Dobro obučena i vješta radna snaga presudna je za razvoj turizma. Sektor može pružiti poticaje za ulaganje u obrazovanje i stručno osposobljavanje te poticati mobilnost radne snage putem prekograničnih sporazuma o kvalifikacijama, standardima i potvrdama. Osobito mladi, žene, stariji građani, domorodački narodi i oni s posebnim potrebama trebali bi imati koristi od obrazovnih sredstava, gdje turizam ima potencijal za promociju.

CILJ 5: Ravnopravnost spolova.

Turizam može osnažiti žene na više načina, posebno kroz pružanje radnih mjesta i kroz stvaranje prihoda u malim i većim poduzećima koja se bave turizmom i ugostiteljstvom.

CILJ 6: Čista voda i sanitarni uvjeti.

Učinkovita upotreba vode u turističkom sektoru, zajedno s odgovarajućim sigurnosnim mjerama, upravljanjem otpadnim vodama, kontrolom zagađenja i tehnološkom učinkovitošću mogu biti ključni za očuvanje našeg najdragocjenijeg resursa.

CILJ 7: Pristupačna i čista energija.

Kao sektor koji zahtijeva značajan unos energije, turizam može ubrzati pomak prema obnovljivim izvorima energije i smanjiti svoj udio u globalnoj energetskej potrošnji. Slijedom toga, promoviranjem zdravih i dugoročnih ulaganja u održive izvore energije, turizam može pomoći smanjenju emisija stakleničkih plinova, ublažavanju

klimatskih promjena i pridonijeti inovativnim i novim energetske rješenjima u urbanim, regionalnim i udaljenim područjima.

CILJ 8: Dostojanstven rad i gospodarski rast.

Turizam je jedna od pokretačkih snaga globalnog gospodarskog rasta i trenutno osigurava 1 na 10 radnih mjesta širom svijeta. Pružanjem mogućnosti rada u turističkom sektoru, društvo - posebno mladi i žene - mogu imati koristi od povećanja vještina i profesionalnog razvoja.

CILJ 9: Industrija, inovacije i infrastruktura.

Razvoj turizma ovisi o dobroj javnoj i privatnoj infrastrukturi i inovativnom okruženju. Sektor također može potaknuti nacionalne vlade da unaprijede svoju infrastrukturu i preuređuju svoje industrije, čineći ih održivijim, učinkovitim i čistim, kao sredstvo za privlačenje turista i drugih izvora stranih ulaganja. To bi također trebalo olakšati daljnju održivu industrijalizaciju, potrebnu za gospodarski rast, razvoj i inovacije.

CILJ 10: Smanjenje nejednakosti.

Turizam može biti moćan alat za razvoj zajednice i smanjenje nejednakosti ako u svoj razvoj uključi lokalno stanovništvo i sve ključne dionike. Turizam može doprinijeti obnovi gradova i ruralnom razvoju i smanjenju regionalnih neravnoteža pružajući zajednici mogućnost napredovanja u mjestu u kojem žive. Turizam je također učinkovito sredstvo zemalja u razvoju da sudjeluju u globalnoj ekonomiji.

CILJ 11: Održivi gradovi i zajednice.

Grad koji nije dobar za svoje građane nije dobar za turiste. Održivi turizam ima potencijal za unapređenje urbane infrastrukture i dostupnosti, očuvanju kulturne i prirodne baštine, bogatstva o kojima turizam ovisi. Veća ulaganja u zelenu infrastrukturu (učinkovitiji prometni sadržaji, smanjeno zagađenje zraka, očuvanje mjesne baštine i otvorenih prostora itd.) trebala bi rezultirati pametnijim i zelenijim gradovima od kojih ne samo stanovnici, već i turisti mogu imati koristi.

CILJ 12: Odgovorna proizvodnja i potrošnja.

Turistički sektor koji prihvaća održivu potrošnju i proizvodnju može igrati značajnu ulogu u ubrzanju globalnog pomaka u održivost. Da bi se to postiglo neophodno je

razviti i primijeniti alate za praćenje utjecaja održivog razvoja turizam koji stvara radna mjesta, promovira lokalnu kulturu i proizvode.

CILJ 13: Odgovor na klimatske promjene.

Turizam doprinosi i utječe na klimatske promjene. Stoga je u interesu sektora da igra vodeću ulogu u globalnom odgovoru na klimatske promjene. Smanjivanjem potrošnje energije i prelaskom na obnovljive izvore energije, posebno u sektoru transporta i smještaja, turizam može pomoći u rješavanju jednog od najupornijih izazova našeg vremena.

CILJ 14: Očuvanje vodenog svijeta.

Obalni i pomorski turizam, najveći turistički segmenti, posebno za male otočne države u razvoju, oslanjaju se na zdrave morske ekosustave. Razvoj turizma mora biti dio integriranog upravljanja obalnim zonama kako bi se pomoglo očuvanju krhkih morskih ekosustava i poslužilo kao sredstvo za promicanje plave ekonomije.

CILJ 15: Očuvanje života na kopnu.

Veličanstveni krajolici, netaknute šume, bogata biološka raznolikost i mjesta prirodne baštine često su glavni razlozi zašto turisti posjećuju odredište. Održivi turizam može igrati glavnu ulogu, ne samo u očuvanju biološke raznolikosti, već i u poštivanju kopnenih ekosustava, zahvaljujući naporima u smanjenju otpada i potrošnje, očuvanju zavičajne flore i faune i aktivnostima podizanja svijesti.

CILJ 16: Mir, pravda i snažne institucije.

Kako se turizam vrti oko milijardi susreta između ljudi različitog kulturnog porijekla, sektor može poticati multikulturalnu i međuvjersku toleranciju i razumijevanje, postavljajući temelje za mirnija društva. Održivi turizam koji uključuje lokalne zajednice, također može ojačati kulturni identitet i potaknuti poduzetničke aktivnosti, pomažući tako da se spriječi nasilje i sukobi da se iskorijene i učvrsti mir u postkonfliktnim društvima.

CILJ 17: Partnerstvom do ciljeva.

Zbog svoje međusektorske prirode, turizam ima mogućnost jačanja privatnog / javnog partnerstva i angažiranja više dionika - međunarodnih, nacionalnih,

regionalnih i lokalnih - kako bi zajedno radili na postizanju ciljeva za održivi razvoj i drugim zajedničkim ciljevima. Zapravo su javna suradnja i javno / privatno partnerstvo nužni i temeljni za razvoj turizma, kao što je i veća svijest o ulozi turizma u provedbi ciljeva.¹⁷

¹⁷ Tourism for SDGS, [website], <http://tourism4sdgs.org/tourism-for-sdgs/tourism-and-sdgs/>, (pristupljeno 23. svibnja 2020.).

3. Održivi turizam na međunarodnoj i europskoj razini

Konkurentnost turističkog sektora usko je povezana s njegovom održivošću, jer na kvalitetu turističkih destinacija snažno utječu njihovo prirodno i kulturno okruženje i stavovi lokalne zajednice. Danas su održivi razvoj i održivost sastavni dio rasprave o tome kako turizam treba koristiti prirodne i društvene resurse za stjecanje ekonomske koristi. To je dovelo do sve većeg priznanja da javni i privatni turistički akteri trebaju razmotriti jednaku raspodjelu maksimalnih ekonomskih koristi, minimiziranje sociokulturnih utjecaja na domaćine i turiste, kao i zaštitu i jačanje prirodnog okoliša kroz turističke aktivnosti. Globalno gledano, nekoliko vodećih svjetskih organizacija zaduženo je za održivi turizam, a to su **Svjetska turistička Organizacija Ujedinjenih Naroda (UNWTO)** i **Globalnog vijeća za održivi turizam (GSTC)**.¹⁸

Slične se inicijative zrcale u Europi, a razvijaju ih i provode institucije EU, poput Europske komisije i Europske agencije za okoliš, ili međunarodne organizacije poput Vijeća Europe. Sve ove aktivnosti pokušavaju smanjiti poteškoće u praktičnoj primjeni teorijskog koncepta održivosti za različite dionike, uključujući lokalnu zajednicu / turističku destinaciju, turističke agencije, kreatore politika (uglavnom na lokalnoj i regionalnoj razini), nevladine organizacije, turiste i dr.

U ovom radu fokus će biti usmjeren na rad i funkciju Globalnog vijeća za održivi razvoj. GSTC uspostavlja i upravlja globalnim održivim standardima, poznatim kao "Kriteriji GSTC-a". Kriteriji služe za procjenu i mjerenje održivog razvoja turističke destinacije. Vijeće pruža međunarodne akreditacije certifikacijskim tijelima za održivi turizam. Kako bi pokrili cijeli turistički sektor razvili su i prilagodili standarde za turoperatore, hotele i smještajne jedinice, te destinacije u cjelini.

¹⁸ P. Lane, et al., The European Tourism Indicator System - ETIS toolkit for sustainable destination management, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.

3.1. Održivi razvoj na globalnoj razini

Dvije glavne inicijative na globalnoj razini su zadužene za održivi razvoj turizma, a to su: **Svjetska turistička Organizacija Ujedinjenih Naroda (UNWTO)** i **Globalnog vijeća za održivi turizam (GSTC)**. Obje institucije su usmjerene na ostvarenje ciljeva programa Ujedinjenih Naroda 2030. za održivi razvoj.

Svjetska turistička Organizacija Ujedinjenih Naroda (UNWTO) je agencija Ujedinjenih naroda odgovorna za promicanje odgovornog i održivog turizma. UNWTO promiče korištenje pokazatelja održivog turizma od početka 1990-ih. Vodič o pokazateljima održivog razvoja za turističke destinacije osmišljen je kako bi pomogao identificirati ključne čimbenike koji destinaciju čine održivom i atraktivnom.¹⁹ Popis pokazatelja prikladan je za mjerenje održivog razvoja turizma, u tu svrhu, 2004. godine uveden je sustav od dvanaest osnovnih pokazatelja i nekoliko dodatnih. Prilikom razvoja u obzir su uzeta sva tri aspekta održivog razvoja turizma: ekonomski, socio-kulturni i okolišni aspekti.

Do 2030. godine, UNWTO provodi politiku promicanja održivog turizma koji stvara nova radna mjesta i promiče lokalnu kulturu i proizvode. Također razvija i provodi alate za praćenje utjecaja održivog razvoja za održivi turizam. Globalni mandat UNWTO-a, u skladu s desetogodišnjim programom o održivoj potrošnji i obrascima proizvodnje stvara promjene u turističkom poslovanju donošenjem odluka utemeljenih na dokazima, inovacijama i suradnjom između dionika, praćenjem te usvajanje pristupa životnog ciklusa radi kontinuiranog unapređenja.

Globalno vijeće za održivi turizam (GSTC) je međunarodna organizacija formalno osnovana 2010. godine. Podržali su je Ujedinjeni narodi (UN), Svjetska turistička organizacija Ujedinjenih naroda (UNWTO) i Program Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP). GSTC predstavlja raznoliko i globalno članstvo, uključujući agencije UN-a, nevladine organizacije, državne vlade, vodeće putnička poduzeća, hotele, turoperatore, pojedince i zajednice - sve koji teže postizanju najboljih praksi u

¹⁹ WTO, Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook, Madrid, Spain, 2014., str. 18.

održivom turizmu. GSTC uspostavlja i upravljanja standardima održivog turizma. GSTC osnovan je kako bi identificirao minimalne standarde održivosti koje bi tvrtke, vlade i drugi dionici trebali ispuniti kako bi postigli socijalnu, okolišnu, kulturnu i ekonomsku održivost turističke destinacije. Primjenjivi su na cijeli turistički sektor. Kriteriji GSTC-a rezultat su razvoja održivog turističkog sustava na globalnoj razini. Nastali su kao rezultat desetljeća rada i svjetskih iskustava. Cilj je bio uspostaviti globalni konsenzus o održivom turizmu.²⁰

GSTC je razvio dva skupa kriterija:

1. Kriteriji za hotele i turooperatore
2. Kriteriji za destinacije.

U radu će se pobliže objasniti i opisati kriteriji za turističke destinacije. Oni obuhvaćaju četiri stupa održivog turizma i dijele se na četiri područja:

1. **Održivo upravljanje**- provođenje učinkovitog održivog razvoja
2. **Društveno-ekonomski učinci**- maksimiziranje ekonomskih koristi za lokalnu zajednicu i minimizirati negativne učinke
3. **Kulturni utjecaji**- maksimizirati dobrobit zajednice, posjetitelja i kulture pritom minimalizirajući negativne učinke
4. **Okolišni utjecaji**- maksimizirati pozitivne učinke na okoliš i minimizirati negativne utjecaje.²¹

GSTC mjeri jasne dokaze o održivosti, lokalnom identitetu, prirodi, baštini, dobrobiti zajednice, uključenosti u poslovanje i utjecaju razvoja turizma u prošlosti. U procesu razvoja i revizije kriterija GSTC-a uloženi su napor da se pridržava ISEAL-ovog Kodeksa ponašanja, tijela priznatog za pružanje smjernica o međunarodnim standardima za razvoj standarda održivosti za sve sektore. Posljednja revizija GSTC-D provedena je 2019. godine i temeljila se na dva kruga savjetovanja s dionicima.²²

²⁰The Global Sustainable Tourism Council, [website], <https://www.gstccouncil.org/about/about-us/>, (pristupljeno 28. svibnja 2020.).

²¹ loc. cit.

²² loc. cit.

Neke od svrha GSTC kriterija jesu:

- služi kao osnova za certificiranje održivosti
- služe kao osnovne smjernice za destinacije koja žele postati održive
- pomaže potrošačima da identificiraju istinske održive turističke destinacije
- služe kao zajednički nazivnik koji omogućuje medijima prepoznavanje destinacija i informiranje javnosti o njihovoj održivosti
- pomažu u osiguravanju uspostave standarda u postupku certificiranja i drugih dobrovoljnih programa na razini destinacije koji zadovoljavaju opće prihvaćenu osnovu
- programima vladinog, nevladinog i privatnog sektora osiguravaju polazište za razvoj uvjeta po pitanju održivog turizma
- služe kao osnovne smjernice obrazovnim ustanovama, poput škola i sveučilišta u području turizma
- prikazuje vodstvo koje potiče ostale na djelovanje.

Kriteriji pokazuju šta treba učiniti, a ne kako i je li cilj postignut. Tu ulogu odrađuju pokazatelji uspješnosti, povezani edukacijski materijali i alati za njihovu provedbu. Sve zajedno čini neizostavan dodatak kriterijima GSTC-a.

Kriteriji GSTC-a predstavljaju temelj GSTC-ove uloge kao globalnog akreditacijskog tijela za certifikacijske programe koji certificiraju hotele i druge smještajne jedinice, turooperatore i destinacije kao održive politike i prakse. GSTC ne potvrđuje izravno nikakve proizvode ili usluge, ali akreditira one koji to čine te pruža sigurnost da odabrana certifikacijska tijela posluju nepristrano i kompetentno. Kriteriji služe za mjerenje i procjenu razine održivosti turističke destinacije. Akreditacija je oznaka kvalitete koju GSTC dodjeljuje certifikacijskim tijelima, a neka od njih su EarthCheck, Green Destinations, Vireo Srl zadužena za certificiranje turističkih destinacija.²³

²³The Global Sustainable Tourism Council, [website], <https://www.gstcouncil.org>, (pristupljeno 29. Svibnja 2020.).

3.2. Inicijative Europske komisije za održivi turizam

Europska komisija dugo se zalagala za promicanje održivog razvoja turizma u Europi. Pokrenula je inicijativa za olakšavanje ekološkog, društvenog, kulturnog i ekonomskog upravljanja za poduzeća i destinacije.

To uključuje:

- ETIS (The European Tourism Indicator System) sustav turističkih pokazatelja za održivi menadžment na razini turističke destinacije
- EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) sustav ekološkog upravljanja i neovisnog ocjenjivanja, ekološku oznaku EU
- mehanizam izvještavanja o turizmu i okolišu (TOUERM)
- inicijative za društveno odgovorno poslovanje (DOP).²⁴

Europski sustav pokazatelja za turizam (ETIS) je sustav pokazatelja pogodan za sve turističke destinacije, potičući ih na bolji pristup planiranju turizma. ETIS predstavlja:

- alat za upravljanje, koji podržava destinacije koja žele preuzeti održiv pristup upravljanju destinacijama, sustav praćenja
- jednostavan za upotrebu za prikupljanje podataka i detaljnih informacija i dopuštanje destinacijama da prate njihovu izvedbu iz godine u godinu
- informacijski alat (nije shema certificiranja) koristan za kreatore politika, turistička poduzeća i ostale dionike.²⁵

EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) je sustav ekološkog upravljanja i neovisnog ocjenjivanja kojim organizacije procjenjuju utjecaj njihove djelatnosti na okoliš, informiraju javnost o trenutnoj procjeni stanja utjecaja te unapređuju učinkovitost rada u skladu sa zahtjevima zaštite okoliša. EMAS je alat koji je razvila Europska komisija i on omogućava akterima u turističkom sektoru da poboljšaju svoje ekološke učinke i promoviraju kvalitetu svojih usluga.

Ovaj dobrovoljni alat i program certificiranja ima za cilj pomoći svojim korisnicima da postignu poboljšane performanse. Registrirane organizacije također stječu

²⁴P. Lane, et al., *The European Tourism Indicator System - ETIS toolkit for sustainable destination management*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016., str. 10.

²⁵loc. cit.

vjerodostojnost i transparentnost zahvaljujući verifikaciji performansa i provjeri EMAS izjave o okolišu od treće strane.²⁶

Europska komisija je u suradnji s državama članicama EU-a i drugim dionicima razvila “sektorske referentne dokumente” (SRD).²⁷ Cilj SRD-ova je pružiti dodatne smjernice i nadahnuće organizacijama koje imaju za cilj poboljšati svoj rad. Strateški dokumenti za turistički sektor pokrivaju najbolje prakse upravljanja okolišem unutar organizacije u turističkom sektoru koje pružaju smještaj, hranu i piće, upravljaju turističkim destinacijama ili pružaju putovanja, smještaj ili aktivnosti u turizmu (turistički agenti i turistički operateri).

EU eko-oznaka “Ecolabel” pripada u skupinu eko-oznaka koja je dobrovoljna. Obuhvaća različita okolišna mjerila u životnom ciklusu proizvoda ili usluge i što je najvažnije, ima neovisan sustav kvalificirane procjene/verifikacije od treće strane. Pomaže potrošačima da identificiraju proizvode i usluge koji imaju smanjeni utjecaj na okoliš tijekom njihovog životnog ciklusa, od ekstrakcije sirovine do proizvodnje, uporabe i odlaganja. EU eko-oznaka priznata je u cijeloj Europi.²⁸

Mehanizam izvještavanja o turizmu i okolišu koji je razvila Europska agencija za okoliš (TOUERM), temelji se na korištenju pokazatelja. Ovi su pokazatelji relevantni za politiku, izvedivi i redovito se ažuriraju kako bi mogli odražavati oba utjecaja na okoliš (osnovna vrijednost i promjena) i trendove održivosti na europskoj razini.²⁹ Neki se pokazatelji mogu također baviti određenim geografskim kontekstom, poput obalnih područja, ruralnih područja i urbanih područja. Neke relevantne informacije koje proizlaze iz odredišta mogu se također uključiti ako su relevantne.

Društveno odgovorno poslovanje (DOP) Europska komisija definirala je kao „odgovornost poduzeća za njihov utjecaj na društvo“. Poduzeća bi trebala imati

²⁶The European Eco-Management and Audit Scheme, [website], <https://ec.europa.eu/environment/emas/>, (pristupljeno 30. ožujka 2020.).

²⁷ European Commission, Joint Research Centre, [website], 2016, <https://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/emas/>, (pristupljeno 02. travnja 2020.).

²⁸ Eu Ecolabel, [website], <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/products-groups-and-criteria.html>, (pristupljeno 02. travnja 2020.).

²⁹Lane, P. et al., *The European Tourism Indicator System - ETIS toolkit for sustainable destination management*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2016., str. 10.

proces koji integrira socijalna, etička, ekološka, ljudska prava i brige o potrošačima u svoje osnovno poslovanje. Društveno odgovorno poslovanje je sveobuhvatno pitanje, relevantno za razne europske politike, uključujući: poduzetničku i industrijsku politiku, socijalna pitanja, zapošljavanje, korporativno upravljanje i pravo trgovačkih društava, okoliš, potrošački poslovi i trgovina, razvoj, vanjski odnosi, ljudska prava, pravda, kućni poslovi, istraživanje, obrazovanje i osposobljavanje.³⁰

Poduzeća su važni dionici u destinaciji i održivom upravljanju te usvajanje odgovornijeg poslovnog modela i integracija DOP-a u poduzećima igraju važnu ulogu u poslovanju. Nadalje, mora se reći da se na DOP sve više gleda kao na sastavni dio konkurentnosti i lojalnosti marki, jer su danas poduzeća izložena snažnijem pritisku dionikai potrošača u pogledu njihove odgovornosti.

3.3. Inicijative privatnih dionika

Nekoliko privatnih organizacija uspostavile su alate za praćenje i sheme certificiranja na području održivog turizma. Od 1993. godine, Europska mreža za održivi razvoj turizma, Ecotrans, pomaže u poboljšanju održivosti turizma kroz razmjenu iskustava i znanja s članovima, kao i globalnim umrežavanjem, podrškom i doprinosom zajedničkim projektima te upravljanjem DestiNet portalom. DestiNet portal predstavlja partnerstvo za održivi razvoj kojeg je registrirao UN za podupiranje ciljeva održivog razvoja 2030.³¹

Godišnje se ostvari oko 1,2 milijarde putovanja preko granice. Turizam je jedan od pojava koje se najbrže razvijaju. Nedvojbeno je da inozemna putovanja pružaju radna mjesta i perspektivu za mlade obrazovane osobe. S druge strane, porast globalnih turističkih aktivnosti ima ozbiljne posljedice: avionski letovi potiču zagrijavanje klime, zahtjevi gostiju u destinaciji pogoršavaju sukobe oko zemlje i vode i povećavaju pritisak na ekosustave. Uvjeti zaposlenja su neodređeni, žene su

³⁰ loc. cit.

³¹ Ecotrans službena stranica, [website], <https://destinet.eu/who-who/civil-society-ngos/ecotrans/>, (pristupljeno 10. travnja 2020.).

u nepovoljnijem položaju, a bespomoćna djeca izložena su eksploataciji. Nije slučajno što su Ujedinjeni narodi poseban fokus stavili na turizam u svojoj Agendi za održivi razvoj 2030. Turizam pokreće ekonomski razvoj, ali ovaj korak je ujedno i poziv političarima, poduzećima i putnicima da djeluju održivije i odgovornije. Utjecaj održivog turizma na razvoj trebao bi se zabilježiti u budućnosti - certifikati koji daju pozitivan okolišni i društveni utjecaj tako će dobiti na značaju.

Slika 2. Ovlaštena tijela za akreditaciju i certifikaciju održivog razvoja

Izvor: Samostalna izrada autorice.

Oznake i certifikati se dodjeljuju različitim turističkim poduzećima, uslugama i destinacijama. Oni su dokaz činjenice da se pružatelji dobrovoljno odlučuju za mjere potpore načelima održivosti koji nadilaze zakonske propise.

Visoko kvalitetne održive oznake su globalno prepoznate od strane Globalnog vijeća za održivi turizam (GSTC). Kako bi oznaka mogla biti GSTC prepoznata, ona mora u potpunosti uzeti u obzir ne samo ekološku i ekonomsku već i društvenu dimenziju održivosti te provesti transparentni postupak provjere treće strane.

U svijetu postoji više od 150 oznaka i certifikata u području održivog turizma. Neka od certifikacijskih tijela (odobrenih od strane GSTC-a) koja prije svega mjere i

procjenjuju održivost razvoja, a zatim i nagrađuju odnosno certificiraju održivost turističkih destinacija jesu:

1. Green Destinations
2. EarthCheck
3. Vireo Srl
4. Biosphere Responsible Tourism
5. EU Ecolabel

U nastavku se detaljnije obrađuju navedena certifikacijska tijela.

3.3.1. “Green Destinations foundation”

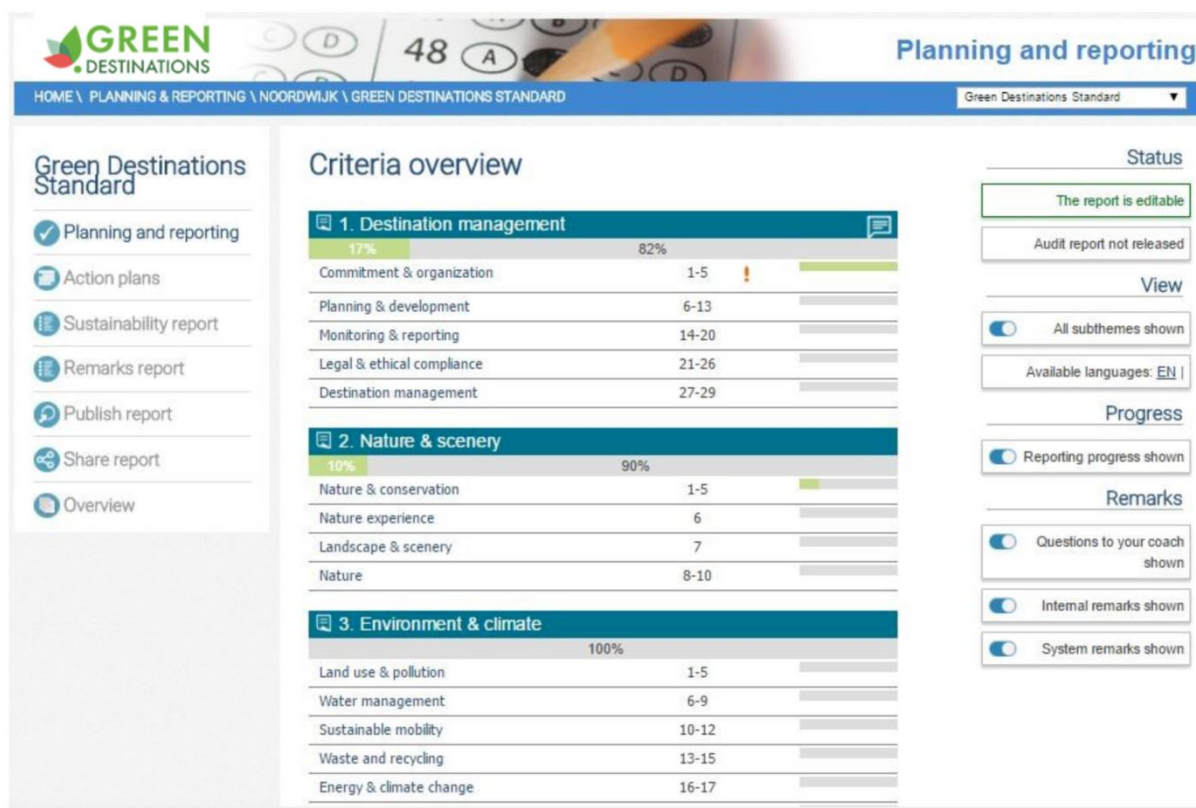
Green Destinations je neprofitna organizacija osnovana 2014. godine s ciljem mjerenja i procjene održivog razvoja turističkih destinacija na globalnoj razini. Razvili su online platformu koja služi kao alat za analizu, izvještavanje i upravljanje te su tako omogućili turističkim destinacijama širom svijeta da ostvare certifikate i nagrade za trud i inicijative okrenute održivom razvoju. Njihov je cilj pomoći destinacijama i dionicima izmjeriti njihov proces upravljanja održivosti, omogućavajući im da prate svoju izvedbu i napredak tijekom vremena. Green Destinations prepoznata je kao jedna od vodećih organizacija u promoviranju održivosti u turizmu. Pod „zelenim“ destinacijama organizacija smatra turistička odredišta koja su postigla visok stupanj održivosti prema Green Destinations standardima koje je odobrilo Globalno vijeće za održivi turizam (GSTC) za dodjelu certifikata.

Zajedno s partnerima širom svijeta podržavaju više od 200 destinacija u 60 zemalja u pružanju odgovornog turizma temeljenog na globalno priznatim principima i ciljevima održivog razvoja (SDG).

3.3.2. Održivi menadžment i ciklus prepoznavanja

Green Destinations Standard je prepoznati GSTC skup kriterija za mjerenje, praćenje i poboljšanje politike održivosti i upravljanja turističkim destinacijama. To čini održivi razvoj konkretnim, objektivnim i dokazivim. Green Destinations razvio je online platformu koja predstavlja program za kontinuirano upravljanje održivom destinacijom. Mjerenje održivosti razvoja odvija se u pet koraka. Svaki je korak prilika za učenja i usavršavanja. Platforma je dostupna online na stranici www.greendestinations.eu.

Slika 3. Platforma za mjerenje i procjenu održivosti razvoja turističkih destinacija

Izvor: Green Destinations službena stranica, [website], <https://greendestinations.org/assessment-reporting/> (prstupljeno 10. travnja 2020.).

Green Destinations sustav mjerenja održivosti razvoja pouzdan je i pristupačan sustav koji pomaže boljem i efikasnijem upravljanju destinacijama te poboljšanju okolišnih, kulturnih i društvenih utjecaja ispunjavanjem kriterija održivosti priznatih od strane GSTC-a. Nakon ispunjavanja uvjeta destinacija je podložna nagradama ili certificiranju s obzirom na razinu ostvarenih kriterija i pokazatelja.

Slika 4. Ciklus održivog razvoja turističke destinacije

Izvor: Samostalna izrada autorice.

Korak 1. Procjena i izvještavanje.

Green Destinations razvio je sustav procjene i izvještavanja koji pomaže destinacijama procijeniti trenutnu turističku politiku, upravljanje i performanse održivosti na svim relevantnim temama održivosti.

Za procjenu i mjerenje održivosti razvoja turističke destinacije Green destinations je razvio Standarde koji se sastoje od 100 kriterija formiranih u šest tema:

1. Upravljanje destinacijom
2. Priroda i krajolik
3. Okoliš i klima
4. Kultura i tradicija
5. Društveno blagostanje
6. Poslovanje i ugostiteljstvo

Standarde održivosti prate i pokazatelji koji su ključni za mjerenje i rangiranje razvoja turističke destinacije. U poglavlju 4.2.2. opširno su podijeljeni i prikazani pokazatelji održivosti.

Korak 2. Učenje.

Green Destinations platforma nudi širok spektar usluga koji uključuju samoprocjenu, obuku, smjernice i savjete za korištenje. Kroz detaljni vodič, turistički menadžeri uče kako najefikasnije pristupiti održivom razvoju počevši od podizanja svijesti, angažiranja dionika i definiranja odgovornosti, nakon čega slijedi prikupljanje podataka i analiza rezultata za kontinuirano poboljšanja. Platforma pruža mogućnost razmjene informacija i učenja tijekom cijelog programa. Turističkim menadžerima ponuđeni su brojni primjeri dobre prakse.

Korak 3. Verifikacija i revizija.

Nagrade i certifikati izdaju se za razdoblje od dvije godine. Proces revidiranja je dvostruki. Nagrade zahtijevaju reviziju na licu mjesta u destinaciji (svakih 4 godine) i online reviziju (svake 2 godine). Za Certifikat je potrebna revizija na licu mjesta svake 2 godine. Nakon što turistički menadžer za održivi razvoj ispuni sve standarde i pokazatelje te priloži dokaznu evidenciju slijedi online revizija. Revizor potvrđuje usklađenost i ispunjavanje svih obaveznih kriterija. Revizor može ocijeniti usklađenost kriterija na tri načina: potpuno, djelimično i nepotpuno. Na taj način ostvaruje se bodovna procjena i služi za kalkulaciju ostvarenog stupnja održivog razvoja. Nakon dvije / četiri godine od online revizije, destinaciju posjećuje neovisni treći revizor koji pregledava lokalne dokaze i provjerava lokalnu usklađenost. Destinacija se informira o vremenu revizije jedan tjedan unaprijed.

Green Destinations procjena održivosti u obzir uzimaju sljedeće dvije komponente:

1. Rezultat usklađenosti sa standardima
2. Rezultat pokazatelja.

Korak 4. Sustav nagrađivanja i certificiranja.

Green destinations nudi dvije vrste priznanja za dobru praksu održivosti:

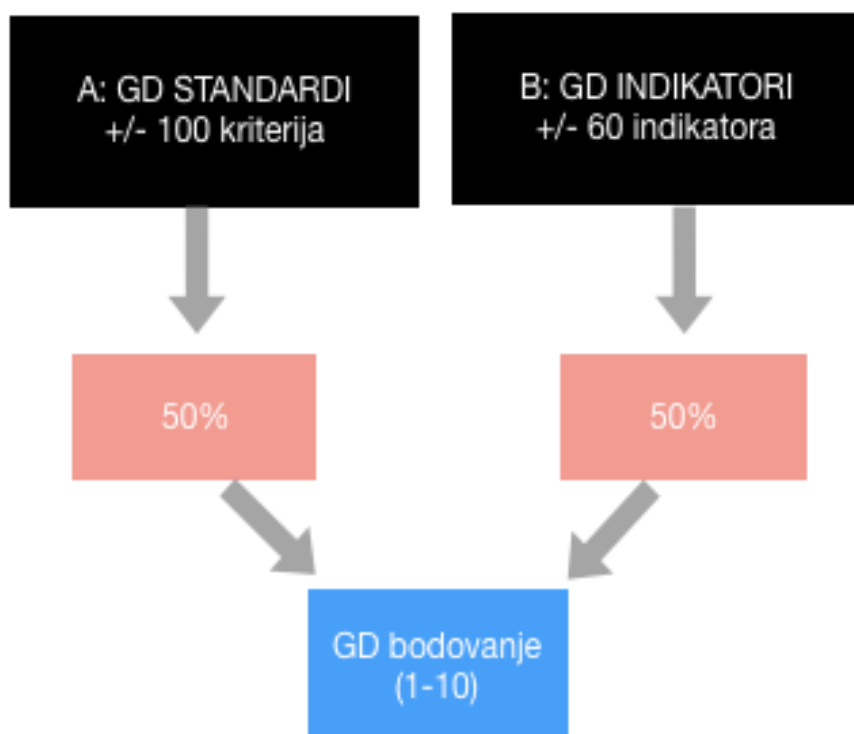
1. "Certifikat" se dodjeljuje u slučaju kada su u potpunosti ispunjeni svi obavezni kriteriji
2. "Nagrade" (bronca, srebro, zlato, platina) dodjeljuju se na temelju rezultata izračunatih iz:
 - Usklađenosti sa standardima
 - Učinkovitosti pokazatelja.

Kriteriji za održivu politiku i upravljanje se koriste za mjerenje usklađenosti sa standardima. Usklađenost s ovim kriterijima mogu ocijeniti samo stručnjaci.

Green Destinations pokazatelji identificiraju: a) *uspješnost politike* (trendovi i učinkoviti rezultati politike ili nedostatak istih); i b) *kvalitetu destinacije*. Podaci se prikupljaju iz javno dostupnih izvora i stručne procjene. Za svaki pokazatelj, svi se podaci skaliraju u bazi podataka, od 1 (najmanje performanse) do 10 (najveća učinkovitost).

Zajedno pružaju okvir za sustav procjene održivosti i nagrađivanja destinacija (Slika 5.). Održiva politika i menadžment mjeri se kao stupanj usklađenosti s kriterijima. Pokazatelji održivosti predstavljaju ocjenu na temelju vrijednosti pokazatelja koje se skaliraju u rezultat.

Slika 5. Metodologija izračuna održivosti razvoja

Izvor: Samostalna izrada autorice

Dodjeljivanje ocjena i nagrada.

Bodovi su dodijeljeni svim kriterijima (odredbama pravila) za “Zelene destinacije”, u rasponu od 0 do 2:

- „0“ što znači neusklađeno (ili nije dostatno pružena motivacija / informacije / dokazi)
- „1“ što znači djelomična usklađenost ili usklađenost koja se očekuje u skoroj budućnosti (npr. Izrađuje se politika, postoje dokazi da se to provodi);
- „2“ što ukazuje na potpunu usklađenost s nekim kriterijem.

Ocjena po temi (priroda, okoliš, kultura itd.) za kriterije (1-10) izračunava se na temelju rezultata i faktora težine njegovih kriterija. Ukupni rezultat daje ocjenu usklađenosti s kriterijima održivosti.

Vrijednosti pokazatelja rangiraju se od 1 do 10, pri čemu destinacija s najboljom izvedbom u bazi podataka daje 10, a najgora 1. Zbirni rezultati pokazatelja daju tematske ocjene za pokazatelje.

Brončane, srebrne, zlatne i platinske nagrade.

Ocjena se izračunava na temelju 6 tema i ukupne ocjene. Ukupni rezultat definira razinu nagrade (Tablica 1.).

Tablica 1. Razina nagrade s obzirom na ukupni rezultat održivosti

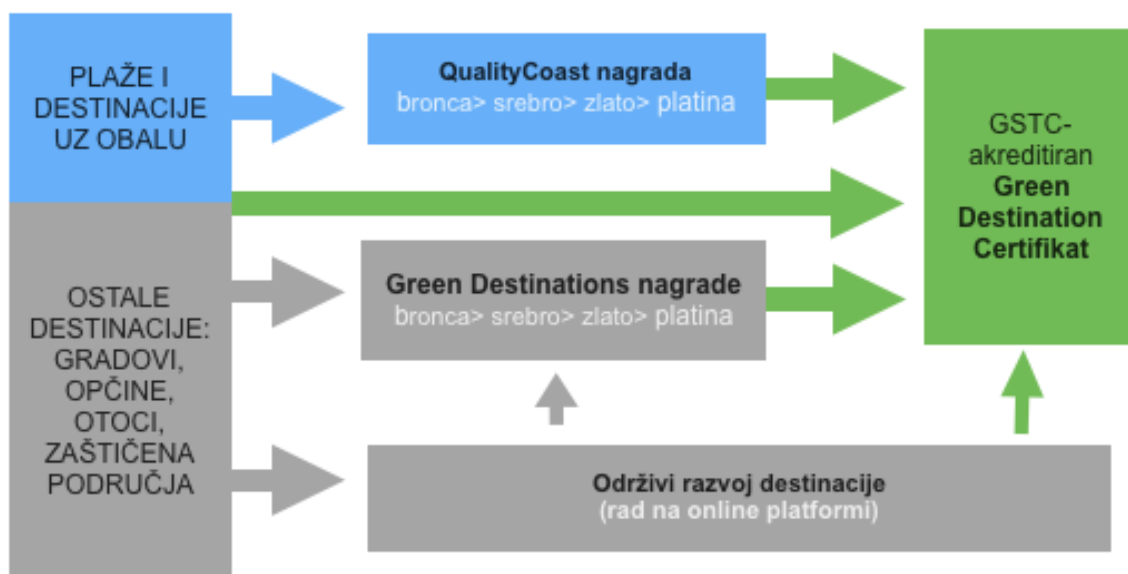
UKUPNI REZULTAT	NAGRADA	
>5.9	Brončana	
>6.9	Srebrna	
>7.9	Zlatna	
>8.9	Platinum	
100% usklađenost sa standardima	Certifikat	

Izvor: Samostalna izrada autorice.

Nagrade se nazivaju "QualityCoast" ili "Green Destination", kao referentne nagrade u procesu certificiranja destinacija. Ako je postotak usklađenosti s obveznim kriterijima 100%, odredište ispunjava uvjete za "Certifikat" i ima pravo nositi logotip Globalnog vijeća za održivi turizam (GSTC) - tijela UN-a koje nadgleda i akreditira certifikate o održivosti u turističkom sektoru.

Svako odredište ima svoje ambicije i ograničenja. Dobivanje certifikata odmah obično nije moguće. Postupni pristup kao što prikazuje Slika 6., počevši od programa nagrade, je najefikasniji pristup u pripremi za certificiranje.

Slika 6. Sustav nagrađivanja i certificiranja

Izvor: Samostalna izrada autorice

Programi nagrađivanja "Green Destinations" i "QualityCoast" slijede pristup koji uključuje priliku za dobivanje brončane, srebrne ili zlatne nagrade za gotovo izvrsne performanse i certifikat za 100% usklađenost sa standardima održivosti. QualityCoast nagrada posebno je dizajnirana za destinacije s naglaskom na održivost uz obalu, kvalitetu mora i plaže. Ovi programi pružaju logotipe, zastave, izvještavanje u medijima i druge marketinške mogućnosti kako bi se promoviralo dostignuće destinacije.

Green Destinations standardi primjenjuje se za certifikacijski i (predcertifikacijski) nagradni program. Vrste nagrada i certifikata koje dodjeljuje Green Destinations jesu:

- A. Green Destinations Certifikat
- B. Green Destinations Nagrada
- C. QualityCoast Nagrada
- D. Nacionalne Nagrade

Korak 5. Akcijski plan i plan poboljšanja.

Potrošačka i korporativna potražnja za dogovornim načinom putovanja i održivim turizmom raste i javnost želi znati kako se destinacija razvija. Destinacije koje provode planove za budućnost usmjerene ka održivosti postižu bolji rezultat u pogledu zadovoljstva posjetitelja i stanovnika, uključivanja dionika i učinkovitosti poslovanja. Postižu pozitivne učinke zbog njihove konkurentske prednosti. Platforma nudi modul akcijskog planiranja za sve turističke destinacije koje mogu pratiti i predviđati poboljšanja u vremenskom periodu od 2 godine. Također, turističkim destinacijama se nude primjeri dobre prakse koje mogu slijediti.

4. “Green destinations” standardi i pokazatelji održivosti

S obzirom na široki spektar ponude mjerenja i prepoznavanja održivog menadžmenta turističkih destinacija na međunarodnoj i Europskoj razini u radu je za analizu i prikaz odabrana “Green Destinations” inicijativa. Za mjerenje održivosti razvoja turističke destinacije koriste se standardi i pokazatelji održivosti. Napredak se prati putem pokazatelja, što program čini konkretnim i mjerljivim.

4.1. Standardi održivosti

Green Destinations standardi predstavljaju alat za mjerenje, praćenje i pomoć destinacijama na putu održivog razvoja. To je cjelovit proces upravljanja zasnovan na skupu pokazatelja i kriterija održivosti. Green Destinations standardi inspirirani su međunarodno priznatim standardima kao što su ETIS, ISO 14001, EMAS i Globalna inicijativa za izvještavanje. Standardi su prepoznati od strane Globalnog vijeća za održivi razvoj (GSTC). Standard potječe od sustava procjene održivosti i kvalitete obalnih destinacija: programa QualityCoast. Na temelju ovog sustava razvijen je početni Globalni pregled održivog turizma (GSTR) kako bi se obuhvatile i neobalne destinacije. U kolovožu 2015. godine Green Destinations razvio je trenutni standard za turističke destinacije.³²

Primjena kriterija će pomoći destinaciji da doprinese Agendi za održivi razvoj do 2030. i ostvarivanju 17 ciljeva održivog razvoja.

³² Green Destinations Standard & Reporting System, Version 1.4., 2017, <https://greendestinations.org/green-destinations-standard/>, (pristupljeno 05. lipnja 2020.).

4.1.1. Podjela standarda

Green Destination standardi se sastoje od 100 kriterija koji pokrivaju 6 glavnih tema pri čemu je svaka od njih dalje podjeljena u kriterije i podkriterije, kao što je prikazano u opširnoj tablici u nastavku. Redosljed podkriterija ne ukazuje na relativan značaj svakog od njih.

Kriteriji i podkriteriji razrađuju sljedeće teme:

1. Upravljanje destinacijom
2. Priroda, krajolik i životinje
3. Okoliš i klima
4. Kultura i tradicija
5. Društveno blagostanje
6. Poslovanje i ugostiteljstvo.³³

Standard ima nekoliko posebnih kriterija:

- „Izborni“ kriteriji nisu obavezni
- „Dodatni“ kriteriji pokazuju gdje osnovni standardi nadilaze GSTC zahtjeve
- „Nije primjenjivo“ su kriteriji koji su dovoljno važni da se mogu uključiti u bazni standard, ali se u određenim okolnostima ne mogu primijeniti u nekim destinacijama.

Od ukupno 100 kriterija, njih 19 čine izborni kriterij, 4 dodatnih i 12 kriterija koji podliježu mogućnosti „Nije primjenjivo“. Kako bi udovoljile normi, turističke destinacije trebaju ispunjavati sve kriterije, osim onih označenih s "Izborni" ili u slučaju ako je navedeno "Nije primjenjivo".³⁴

³³Green Destinations Training, Awards & Certification Program, Version 4.6, 2019., dostupno na: https://greendestinations.org/wp-content/uploads/2020/03/ENG_Guide-for-Destinations.pdf , (pristupljeno: 10. lipnja 2020.).

³⁴ Green Destinations Standard & Reporting System, Version 1.4., 2017., <https://greendestinations.org/green-destinations-standard/> , (pristupljeno 10. lipnja 2020.).

4.1.2. Kriteriji za mjerenje održivog razvoja

Tablica 2. prikazuje *Green Destinations* kriterije za mjerenje održivog razvoja turističkih destinacija. Kriteriji su grupirani u 6 tema.

Tablica 2. *Green Destinations* kriteriji za mjerenje održivog razvoja

Kriterij		Podkriterij		
TEMA 1: UPRAVLJANJE DESTINACIJOM				
1.	ODRŽIVO UPRAVLJANJE Održivi razvoj i upravljanje destinacijom podržani su odgovarajućom organizacijskom strukturom.	1.1.	Koordinator održivosti	Osobi su dodijeljene odgovornosti i ovlasti za adekvatno provođenje održivog upravljanju destinacijom.
		1.2.	Upravljačka struktura	Organizacija ili upravljačka struktura odgovara veličini i opsegu destinacije koja je odgovorna za koordinaciju i promociju održivog razvoja i upravljanja turizmom.
		1.3.	Vizija "DODATNI"	Destinacija je u dogovoru s dionicima definirala viziju koja je integrirala načela održivosti i javno se priopćivala.
		1.4.	Adekvatni koordinator/tim	Osoba ili tim odgovoran za razvoj i upravljanje destinacijom ima adekvatno znanje o održivosti.
		1.5.	Sudjelovanje privatnog sektora	Destinacija surađuje s privatnim sektorom kada je riječ o upravljanju.
2.	PLANIRANJE I RAZVOJ Turizam u destinaciji pažljivo je planiran.	2.1.	Popis imovine	Destinacija ima javno dostupan i redovito ažuriran popis svoje imovine i atrakcija, uključujući prirodna i kulturna nalazišta.
		2.2.	Osnovna procjena	Destinacija je provela osnovnu procjenu analizirajući utjecaje turizma na prirodno, kulturno i društveno okruženje.

		2.3.	Turistička politika	Destinacija je uspostavila i provodi ažuriranu, javno dostupnu, višegodišnju (održivu) turističku politiku ili strategiju koja se bavi svim relevantnim pitanjima, uključujući okolišna, estetska, socijalna, kulturna, gospodarska, zdravstvena i sigurnosna pitanja.
		2.4.	Transparentnost i provedba	Razvoj planiranja destinacije provodi se u uskoj konzultaciji s relevantnim dionicima i podložan je temeljitom postupku javne revizije. Propisi o planiranju i odluke javno se priopćavaju i provode.
		2.5.	Akcijski plan turizma	Destinacija je razvila i provodi akcijski plan održivog turizma, uključujući ciljeve, akcije, mjere, odgovornosti i vremensko planiranje.
		2.6.	Uključivanje dionika "IZBORNI"	Destinacija uključuje dionike u provedbu akcijskog plana i prepoznaje ih kao pokretačku snagu za uspješna i kontinuirana poboljšanja održivosti.
		2.7.	Upravljanje posjetiteljima	Aдекватno upravljanje posjetiteljima primjenjuje se za optimiziranje turističkih utjecaja na prirodne, kulturne i društvene vrijednosti destinacije.
		2.8.	Financijska strategija "IZBORNI"	Financijska strategija i planiranje imaju za cilj ojačati dugoročnu financijsku održivost i neovisnost destinacije.
3.	PRAĆENJE I IZVJEŠTAVANJE Pitanja i razvoj održivosti se prate i izvještavaju	3.1.	Pokazatelji	Relevantni pokazatelji održivosti destinacije i kretanja adekvatno se prate i javno izvještavaju.
		3.2.	Pregled i procjena "IZBORNI"	Ciljevi politike i akcijskog plana redovito se prate i ažuriraju, koristeći dokumentirane postupke.

		3.3.	Korektivne mjere	U slučaju da evaluacija pokaže neusklađenost između planiranih ciljeva i stvarne izvedbe, destinacija treba utvrditi uzroke i dokazati da su poduzete korektivne mjere i da su učinkovite.
		3.4.	Komunikacija “IZBORNI”	Dionici se redovito informiraju o održivosti, aktivnostima i rezultatima (npr. Putem biltena, web stranice i drugih internih komunikacijskih kanala koje koristi destinacija).
		3.5.	Vođenje evidencije “DODATNI”	Destinacija uspostavlja i vodi evidencije i dokumente koji su potrebni za dokazivanje usklađenosti sa zahtjevima njegovog sustava upravljanja održivosti.
		3.6.	Izveštavanje “DODATNI”	Koordinator najmanje jednom godišnje izvještava najviše političko tijelo o učinku provedenih politika i akcija, statusu definiranih ciljevima i formulira preporuke za poboljšanja i određuje sljedeće korake.
		3.7.	Izveštavanje javnosti	O ključnim rezultatima održivosti izvještava se javnost najmanje svake dvije godine i dostupni su na mrežnim stranici destinacije.
4.	PRAVNA I ETIČKA ODGOVORNOST Destinacija se pridržava zakonskih i etičkih zahtjeva.	4.1.	Pregled pravnih zahtjeva “IZBORNI”	Destinacija održava ažurirani popis međunarodnih, nacionalnih i lokalnih pravnih zahtjeva. Pravni zahtjevi koje treba uzeti u obzir uključuju aspekte zdravlja, zaštite na radu, zaštite okoliša.
		4.2.	Zakonska usklađenost	Aktivnosti razvoja i upravljanja destinacije u skladu su sa svim primjenjivim zakonima i propisima.

		4.3.	Etički kodeks	Destinacija ima etički kodeks za svoje rukovodstvo i ostalo osoblje.
		4.4.	Korupcija "IZBORNI"	Postoji smjernica protiv korupcije koja se poštuje. Nepoštivanje destinacije ili njegovih dobavljača osporava se.
		4.5.	Neispunjenje "IZBORNI"	U slučaju sankcija uvedenih kao rezultat nepoštivanja zakonskih zahtjeva i etičkih načela, destinacija objašnjava uzrok i poduzete korektivne mjere.
		4.6.	Poštena konkurencija i odgovorna javna nabava "IZBORNI"	Destinacija je u skladu s nacionalnim zakonima o javnoj nabavi i nagrađuje ugovore na temelju aspekata kvalitete, cijene i održivosti.

TEMA 2: PRIRODA, KRAJOLIK I ŽIVOTINJE

5.	OČUVANJE PRIRODE: Priroda je učinkovito zaštićena	5.1.	Zaštita prirode	Zaštita prirodnih nalazišta, staništa, vrsta i ekosustava (uključujući morske i vodene) učinkovito se provodi. Degradacija prirode se rješava.
		5.2.	Zaštita prirodnih resursa	Zaštita prirodnih resursa primjereno je organizirana i provedena, a izbjegava se neodrživa upotreba.
		5.3.	Invazivne vrste	Unošenje ili širenje invazivnih stranih vrsta adekvatno se rješava i sprječava.
		5.4.	Zaštita biljnog i životinjskog svijeta	Berba, krivolov i prodaja biljaka i životinja učinkovito je regulirana kako bi se uskladila s lokalnim i nacionalnim propisima i međunarodnim konvencijama i sporazumima, osiguravajući njihovu zaštitu i održivo upravljanje.
		5.5.	Praćenje utjecaja turizma na prirodu	Destinacija prati utjecaj turizma na ekosustave, prirodna nalazišta, vrste i njihova staništa.

6.	PRIRODA I ŽIVOTINJE: Turizam poštuje prirodu i divlje životinje te podržava njenu zaštitu.	6.1.	Prirodni i životinjski svijet “NIJE PRIMJENJIVO”	Turizam poštuje prirodu i divlje životinje te podržava njenu zaštitu.
		6.2.	Iskorištavanje životinja za turizam “IZBORNI”	Upotreba životinja u turizmu učinkovito se kontrolira kako bi se smanjio rizik od nepotrebne patnje, bolesti i smrti.
7.	KRAJOLIK: Otvoreni krajolici zaštićeni su te se izbjegava degradacija.	7.1.	Krajolik	Prirodni i seoski slikoviti pogledi su zaštićeni, a osjećaj za mjesto održavan; degradacija krajolika i širenje urbanih područja u živopisne krajolike učinkovito se izbjegavaju.

TEMA 3: OKOLIŠ I KLIMA

8.	KORIŠTENJE ZEMLJIŠTA I ZAŠTITA: Učinkovito se rješava održiva uporaba zemljišta i onečišćenje.	8.1.	Ekološki rizici	Ekoloski rizici adekvatno su zabilježeni na temelju procjene rizika i utjecaja.
		8.2.	Zagađenje zraka	Zagađenje zraka je na odgovarajući način riješeno; učinci turističkog zagađenja zraka učinkovito se kontroliraju.
		8.3.	Buka	Buka je adekvatno regulirana i svedena na minimum; Poduzeća i posjetitelji potiču se na smanjenje buke.
		8.4.	Svjetlosno zagađenje	Negativni utjecaji svjetlosnog zagađenja na divlje životinje i iskustvo posjetitelja adekvatno su riješeni.
		8.5.	Upotreba zemljišta	Upotreba zemljišta i pomorsko prostorno planiranje podliježu procjeni utjecaja na okoliš, ekonomiju i društvenu svrhu s ciljem optimiziranja učinaka razvojnih i infrastrukturnih projekata tijekom planiranja, projektiranja, izgradnje i rušenja.

9.	UPRAVLJANJE VODAMA: Kvaliteta vode, upravljanje vodom i učinkovito korištenje vode adekvatno su riješeni	9.1.	Izvor vode	Vodeni resursi i upotreba adekvatno se upravljaju i nadziru te se osigurava da uporaba vode u turističkim poduzećima ne ugrožava potrebu stanovnika za vodom.
		9.2.	Praćenje kvalitete vode	Kvaliteta pitke vode adekvatno se nadzire, a rezultati su javno dostupni.
		9.3.	Održavanje kvalitete vode	Destinacija ima sustav za pravodobno reagiranje na probleme kvaliteta vode.
		9.4.	Pročišćavanje otpadnih voda	Pročišćavanje otpadnih voda je adekvatno organizirano i primjenjuju se odgovarajući propisi kojima je cilj smanjiti utjecaj na ljude i okoliš; ovo se također odnosi na postavljanje, održavanje i ispitivanje ispuštanja iz septičkih jama.
10.	ODRŽIVA MOBILNOST: Utjecaj prijevoza na ljude, okoliš i klimu adekvatno je riješen.	10.1.	Soft mobility “NIJE PRIMJENJIVO”	Destinacija ima "Soft mobility" strategiju za smanjenje motoriziranog prometa u turističkim zonama; potiču se šetnja i vožnja biciklom.
		10.2.	Javni prijevoz “NIJE PRIMJENJIVO”	Javni prijevoz je adekvatno organiziran i potiče se njegovo korištenje.
		10.3.	Putovanja i klima “IZBORNI”	Destinacija ima strategiju usmjerenu na mjerenje i minimiziranje ugljičnog otiska povezanog s putovanjem njegovih posjetitelja.
		10.4.	Kompenzacija ugljika “IZBORNI”	Destinacija uzima u obzir utjecaj ugljika na putovanje svojih posjetitelja i promiče odgovarajuće mjere usmjerene na učinkovitu naknadu ugljika.

11.	OTPAD RECICLIRANJE: Odvojeno sakupljanje, recikliranje i ponovna upotreba otpada adekvatno je riješena	11.1.	Smanjenje krutog otpada	Destinacija mjeri i izveštava o otpadu koji stvara i postavlja ciljeve za njegovo smanjivanje. Kruti se otpad pravilno tretira i preusmerava sa deponije, te se osigurava sistem sakupljanja i recikliranja iz više tokova koji efikasno odvaja otpad.
		11.2.	Odvajanje otpada	Postoje objekti za adekvatno odvajanje komunalnog i industrijskog otpada.
		11.3.	Odlaganje smeća	Ostatak čvrstog otpada koji se ne koristi ponovo i ne reciklira odlaže se na siguran i trajan način.
12.	PROMJENA ENERGIJE I KLIME: Promiče se smanjenje stakleničkih plinova i uporaba obnovljivih izvora energije	12.1.	Smanjena potrošnja energije	Poduzimaju se mjere za smanjenje potrošnje energije u destinaciji; stanovnike i posjetitelje potiče da smanje potrošnju energije bez ugrožavanja usluge ili sigurnosti.
		12.2.	Smanjenje ovisnosti o fosilnim gorivima	Postoje odgovarajuće mjere i poticaji za smanjenje oslanjanja na fosilna goriva i poticanje tehnologija obnovljivih izvora energije
13.	PRILAGODBA KLIMATSKIM PROMJENAMA: Prilagodba klimatskim promjenama se uzima u obzir	13.1.	Reakcija na klimatske rizike	Prilagođavanje klimatskim promjenama, uključujući prepoznavanje rizika i mogućnosti rješenja; procjena klimatskog rizika koja pokriva trenutne i buduće rizike
		13.2.	Podaci o klimatskim promjenama	Stanovnici, turistička poduzeća i posjetitelji na odgovarajući način se informiraju o klimatskim promjenama.
TEMA 4: KULTURA I TRADICIJA				
14.	KULTURNA BAŠTINA: Kulturne znamenitosti i krajolici, izgrađena baština i artefakti	14.1.	Zaštita kulturne baštine “NIJE PRIMJENJIVO”	Destinacija ima politiku i sistem za procjenu, rehabilitaciju i očuvanje kulturne baštine.

	učinkovito su zaštićeni	14.2.	Kulturni artefakti “NIJE PRIMJENJIVO”	Odredište ima zakone koji reguliraju pravilnu prodaju, trgovinu, izlaganje ili poklon povijesnih i arheoloških artefakata. Zakoni se provode i objavljuju.
		14.3.	Praćenje utjecaja turizma na kulturu	Prate se utjecaji turizma na kulturna nalazišta, izgrađenu baštinu, kulturno važne krajolike i korištenje zemljišta. Štete, ometanje lokalnog života i kulture te degradacija na adekvatan su način riješeni.
15.	LJUDI I TRADICIJA: Turizam poštuje lokalnu kulturu i tradiciju te podržava njegovu zaštitu.	15.1.	Nematerijalna baština “DODATNI” “NIJE PRIMJENJIVO”	Destinacija podržava poštovanje i zaštitu nematerijalnog kulturnog nasljeđa, uključujući lokalne tradicije, umjetnost, muziku, jezik, gastronomiju i druge aspekte lokalnog identiteta i prepoznatljivosti.
		15.2.	Poštivanje autentičnosti “IZBORNI”	Turizam poštuje životnu kulturu i tradiciju, podupire njegovu zaštitu i slavlje i ne ometa njegovu praksu. Kada se tradicije kopiraju, one ostaju istinske i autentične.
TEMA 5: DRUŠTVENO BLAGOSTANJE				
16.	POŠTIVANJE LJUDI: Stanovnici i posjetitelji zaštićeni su od kršenja ljudskih prava i korupcije	16.1.	Prava vlasništva	Imovinska prava adekvatno su registrirana i poštovana te su u skladu s autohtonim i komunalnim pravima; propisi se provode i podliježu javnoj raspravi.
		16.2.	Ponovno naseljavanje	Zakoni i propisi u vezi sa imovinskim i pravima sticanjem imovine su dokumentovani i primenjeni. Oni poštuju prava lokalnih zajednica, osiguravaju javne rasprave i ne odobravaju ponovno naseljavanje bez prethodnog slobodnog pristanka i fer i pravedne kompenzacije.

		16.3. Pravo domorodaca i lokalnog stanovništva	Prava domorodaca i lokalnog stanovništva na pristup i posjet prirodnim i kulturnim nalazištima osigurana su zakonom, osim ako taj pristup nema štetne učinke na održivost destinacije.
		16.4. Autohtono intelektualno vlasništvo "NIJE PRIMJENJIVO"	Prava intelektualnog vlasništva starosjedilaca, mještana i zajednica učinkovito su zaštićena zakonom.
		16.5. Zaštita ljudi	Destinacija poduzima odgovarajuće mjere kako bi se zakonski i učinkovito zaštitili svi ljudi od komercijalnog, seksualnog ili bilo kojeg drugog oblika iskorištavanja i uznemiravanja, posebno djece, adolescenata, starijih osoba, invalida, žena i manjina.
		16.6. Javno dostupni zakoni	Zakonska i učinkovita zaštita ljudi od eksploatacije i uznemiravanja javno se priopćava.
		16.4. Praćenje ljudskih prava	Destinacija poduzima odgovarajuće mjere za praćenje univerzalnih ljudskih prava
17.	UKLJUČIVANJE ZAJEDNICE: Osigurava se sudjelovanje zajednice i dionika u upravljanju i razvoju destinacije.	17.1. Uključenost stanovnika u planiranje	Proces razvijanja općih politika i smjernica, kao i pripreme i upravljanja destinacijama dostupan je stanovnicima.
		17.2. Informiranost stanovnika o održivom turizmu	Stanovnici se redovito uključuju u rasprave o prilikama, izazovima i održivosti razvoja turizma.
		17.3. Doprinosi dionika	Poduzećima, posjetiteljima i javnosti nude se mogućnosti da kao volonteri doprinesu inicijativama zajednice i održivosti, u gotovini ili u naravi.

		17.4. Zadovoljstvo	Zadovoljstvo stanovnika razvojem turizma i upravljanja destinacijama prati se na odgovarajući način, a rezultati se javno objavljuju.
		17.5. Osnajivanje zajednice "IZBORNI"	Destinacija podržava integraciju članova zajednice u upravljanje destinacije i razvoj politika, omogućujući građanima da budu ponosni „ambasadori destinacije“ unutar i izvan nje.
18.	LOKALNA EKONOMIJA Optimiziran je doprinos turizma lokalnom gospodarstvu	18.1. Optimiziranje doprinosa privatnog sektora	Podržana su mala i srednja poduzeća; te se poduzimaju mjere za optimiziranje doprinosa privatnog sektora lokalnom gospodarstvu.
		18.2. Promocija lokalnih proizvoda i usluga	Domaći obrtnici, proizvođači i pružatelji usluga promiču se i uključuju u lanac vrijednosti turizma; promoviraju se lokalni i održivi proizvodi, posebno oni koji podržavaju prirodu, kulturu, lokalni identitet i lokalno gospodarstvo.
		18.3. Praćenje ekonomskih učinaka	Doprinosi turizma gospodarstvu odgovarajuće se prate i izvještavaju o njima.
		18.4. Socio-ekonomski razvoj "IZBORNI"	Destinacija promiče društveno-ekonomski razvoj u zajednici.
19.	DRUŠTVENI UTJECAJ: Učinci turizma adekvatno se upravljaju	19.1. Optimiziranje društvenih utjecaja	Utjecaj posjetitelja na lokalnu zajednicu na odgovarajući se način prati i poduzimaju se mjere za optimizaciju njihovog doprinosa lokalnom gospodarstvu.
		19.2. Sprječavanje eksploatacije nekretnina "NIJE PRIMJENJIVO"	Utjecaj razvoja nekretnina na lokalnu zajednicu na odgovarajući se način prati i poduzimaju se mjere za optimizaciju njihovog doprinosa lokalnom gospodarstvu.

		19.3. Sezonalnost	Ispituju se mogućnosti za borbu protiv sezonalnosti, uzimajući u obzir potrebe lokalne ekonomije, zajednice, kulture i okoliša.
20.	ZDRAVLJE I SIGURNOST: Za stanovnike i posjetitelje osigurano je zdravo i sigurno okruženje	20.1. Prevencija i reakcija u pogledu zdravlja i sigurnosti	Destinacija ima sistem za praćenje, sprječavanje, javno izvještavanje i reagiranje na kriminal, sigurnost i zdravstvene opasnosti u obzir uzimajući potrebe posjetitelja i lokalnog stanovništva.
		20.2. Praćenje zdravlja i sigurnosti	Kriminal, sigurnosti i opasnosti po zdravlje primjereno se prate i javno izvještavaju.
		20.3. Pravovremena reakcija na krizne situacije	Destinacija ima odgovarajući, suvremeni plan kriza i kriznih situacija za rješavanje potencijalnih prirodnih katastrofa i katastrofa koje su stvorili ljudi. Plan je javno dostupan; pruža se obuka za relevantno osoblje, posjetitelje i stanovnike.

TEMA 5: POSLOVANJE I UGOSTITELJSTVO

21.	POSLOVANJE: Turistička zajednica preuzima svoju odgovornost za održivost destinacije	21.1. Standardi održivosti	Međunarodno priznati standardi održivosti koji su u skladu s kriterijima GSTC-a za turistička poduzeća promoviraju se prema destinaciji ili poslovnom sektoru.
		21.2. Publikacija certificiranih poduzeća	Popis turističkih poduzeća sa certifikatom o održivosti javno je dostupan.
		21.3. Potrošnja vode	Poduzeća se potiču na smanjenje i javno izvještavanje o potrošnji vode.
		21.4. Pročišćavanje otpadnih voda	Poduzećima se pomaže pronaći i primijeniti rješenje za učinkovito pročišćavanje i ponovnu upotrebu otpadnih voda. Učinkovito se provode

				lokalni i nacionalni propisi.
		21.5.	Kruti otpad	Destinacija potiče poduzeća da izbjegavaju, smanjuju, ponovo koriste i recikliraju kruti otpad, uključujući ostatke hrane. Poduzimaju se mjere za zaustavljanje ili smanjenje upotrebe predmeta za jednokratnu upotrebu, posebno plastike.
		21.6.	Energija i staklenički plinovi	Poduzeća se potiču da na odgovarajući način prate, minimiziraju, ublažavaju i javno izvještavaju o potrošnji energije i emisiji stakleničkih plinova iz svih aspekata njihovog poslovanja.
		21.7.	Pravedno zapošljavanje	Destinacija promiče zaštitu na radu, poštene plaće, jednake mogućnosti zapošljavanja i osposobljavanja u turističkom sektoru i primjenjuje odgovarajuće propise.
		21.8.	Kodeksi turističkih vodiča "NIJE PRIMJENJIVO"	Turistički vodiči osposobljeni su za primjenu odgovarajućeg kodeksa prakse i pridržavaju se koda radi optimiziranja učinka putovanja.
		21.9.	Razvoj proizvoda "IZBORNI"	Destinacija ima funkcionalnu strategiju razvoja proizvoda koja osigurava konkurentnost i financijsku održivost destinacije.
22.	PROMOCIJA I MARKETING: Promocija destinacije i informacije su točne i	22.1.	Poštena promocija "NIJE PRIMJENJIVO"	Promocija destinacije poštuje stanovnike i posjetitelje.

	poštene	22.2.	Precizna promocija "NIJE PRIMJENJIVO"	Promotivni i informativni materijali o destinaciji su precizni po pitanju proizvoda, usluga i izjava o održivosti.
		22.3.	Ponašanje posjetitelja na mjestima od posebnog značaja	Smjernice za odgovarajuće ponašanje posjetitelja razvijaju se i stavljaju na raspolaganje s ciljem minimiziranja štetnih utjecaja na osjetljiva mjesta i jačanja pozitivnog ponašanja posjetitelja. Lokalni dionici uključeni su u razvoj informacija za posjetitelje.
		22.4.	Informacije o održivosti "IZBORNI"	Posjetitelji su na odgovarajući način informirani o relevantnim pitanjima održivosti destinacije, uključujući prirodna, ekološka, kulturna i društvena pitanja, uključujući ulogu turista u tim pitanjima.
		22.5.	Interpretativne informacije "NIJE PRIMJENJIVO"	Interpretacijske informacije pružene na prirodnim i kulturnim nalazištima točne su, uvažavaju različite kulturne vrijednosti, razvijene suradnjom sa zajednicom i komuniciraju na najrelevantnijim jezicima.
		22.6.	"Zeleni" marketing "IZBORNI"	Destinacija se promovira kao zeleno odredište, kao i umjetnost i kultura u destinaciji za njihovu revitalizaciju
23.	GOSTOLJUBIVOST: Destinacija je dobar domaćin, briga za povratne informacije od turista	23.1.	Praćenje posjećenosti "IZBORNI"	Karakteristike i sklonosti posjetitelja prate se i javno izvještavaju
		23.2.	Zadovoljstvo posjetitelja	Zadovoljstvo posjetitelja sustavno se mjeri i rezultati se uzimaju u obzir pri poboljšanju destinacije i usluge.
		23.3.	Održivost u anketiranju posjetitelja "IZBORNI"	Ankete posjetitelja trebaju prikupiti povratne informacije o aspektima održivosti.

		23.4. Pristupačnost	Pristup turističkim mjestima je podržan osobama s invaliditetom, gdje je to prikladno, a pritom ne šteti okolini.
--	--	----------------------------	---

Izvor: Green Destinations Assessment and reporting system, [website], https://www.greendestinations.eu/index_new.php?menu=home_greendestinations&lang=en, prilagođeno za potrebe ovog rada.

4.2. Pokazatelji uspješnosti i ciljevi održivog razvoja

Pokazatelji su mjerni pokazatelji trenutne situacije ili ozbiljnosti trenutnih problema, signali nadolazećih situacija ili problema, mjere rizika i potencijalne potrebe za djelovanjem, te sredstva za prepoznavanje i mjerenje rezultata akcija. Pokazatelji su skupovi informacija koje se formalno odabiru za redovito korištenje za mjerenje promjena važnih za razvoj i upravljanje turizmom.

Oni mogu izmjeriti:

1. promjene u vlastitim strukturama i unutarnjim faktorima,
2. promjene vanjskih čimbenika koji utječu na turizam i
3. utjecaje uzrokovane turizmom.

Kvantitativni i kvalitativni podaci mogu se koristiti kao pokazatelji održivosti. Pokazatelji se obično biraju iz niza mogućih skupova podataka ili izvora podataka s obzirom na ključna pitanja na koja turistički menadžeri moraju odgovoriti. Korištenje tog pokazatelja može dovesti do djelovanja za predviđanje i sprječavanje nepoželjnih (ili neodrživih) situacija u destinacijama.

U kontekstu održivog razvoja turizma, pokazatelji su informacije i podatci od strateške važnosti za održivost destinacije, njegovu imovinu i bogatstvo turističkog sektora. Pokazatelji uspješnosti dizajnirani su tako da daju smjernice za mjerenje usklađenosti s kriterijima. Pokazatelji uspješnosti u osnovi predstavljaju predloženu

listu okolnosti, faktora, dokaza i aktivnosti koje treba promatrati na destinaciji prilikom ocjenjivanja usklađenosti sa kriterijima.³⁵

4.2.1. Koristi od pokazatelja

Donosioci odluka u turističkom sektoru moraju poznavati povezanost turizma i prirodnog i kulturnog okruženja, uključujući učinke okolišnih čimbenika na turizam i utjecaje turizma na okoliš. Odgovornost zahtijeva znanje. Korištenjem postojećih i tek prikupljenih podataka mogu se otkriti promjene u okolišnim, socijalnim i ekonomskim uvjetima. Te informacije zauzvrat omogućavaju kontinuirano ocjenjivanje statusa pitanja važnih za održivost destinacije. Stoga se može poboljšati donošenje odluka u planiranju i upravljanju turizmom. Cilj je smanjiti buduće rizike za turističku industriju i destinaciju. Pokazatelji održivog razvoja turističkih destinacija imaju višestruku funkciju, jedna od očitih je sagledavanje prošlih i predviđanje budućih promjena koji pridonose boljem razumijevanju složenih procesa u destinaciji.

Koristi od pokazatelja uključuju:

1. bolje odlučivanje - smanjenje rizika ili troškova;
2. utvrđivanje nastalih pitanja - omogućavanje prevencije;
3. prepoznavanje utjecaja - omogućavanje korektivnih mjera kad je to potrebno;
4. mjerenje uspješnosti provedbe planova i aktivnosti upravljanja - ocjenjivanje napretka u održivom razvoju turizma;
5. smanjeni rizik pogreške u planiranju - utvrđivanje granica i mogućnosti;
6. veću odgovornost - vjerodostojne informacije za javnost i druge dionike turizma potiču odgovornost za mudru uporabu u odlučivanju;
7. stalni nadzor može dovesti do stalnog unapređenja - primjena rješenja u upravljanje.³⁶

³⁵WTO, *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook*, Madrid, Spain, 2014., str. 19.

³⁶Loc. cit.

4.2.2. Green Destinations podjela pokazatelja

Pokazatelji prate tematiku standarda održivosti te su također podijeljeni u 6 tema:

1. Zemljopisni podaci
2. Priroda, krajolik i životinje
3. Okoliš i klima
4. Kultura i tradicija
5. Društveno blagostanje
6. Poslovanje i ugostiteljstvo.³⁷

Tablica 3. Prikaz pokazatelja održivosti

Naziv pokazatelja	Objašnjenje pokazatelja
ZEMLJOPISNI PODACI	
Prednosti destinacije	Višestruki izbor koji označava destincijsku prednost; obala, voda za kupanje, zimski sportovi, gradovi
Država	Ime države
Lokalni naziv	Naziv destinacije na lokalnom / nacionalnom jeziku
Veličina destinacije	Površina destinacije u km
Visina destinacije	Maksimalna nadmorska visina
PRIRODA, KRAJOLIK I ŽIVOTINJE	
Stanovništvo	Broj stanovnika u destinaciji
Područja prirode	% ukupne površine prekrivene prirodom
Zaštićeno prirodno područje	% ukupnog zaštićenog područja u destinaciji
Utjecaj turizma na prirodu	U kojoj su mjeri priroda i divlji svijet ugroženi zbog turističkog razvoja.

³⁷Green Destinations Assessment and reporting system, [website], https://www.greendestinations.eu/index_new.php?menu=home_greendestinations&lang=en, (pristupljeno 01. lipnja 2020.)

Prirodna baština u opasnosti (UNESCO)	% UNESCO-ve svjetske baštine na odredištu koja nisu u opasnosti
Doživljaj divljine	Prilike promatranja divljih životinja (na kopnu)
Neizgrađene površine	% ukupne neizgrađene površine destinacije
Morska zaštićena područja	% Zaštićene površine teritorijalnih voda (morska zona 12 nautičkih milja) destinacije
Morsko iskustvo divljih životinja	Prilike za promatranje morskih divljih životinja
Dužina obale	Ukupna dužina obala i jezera (km)
Slobodna obala	Postotak plaže, obale / obale jezera / obale rijeke, do 200 m od vodostaja, koji ne sadrži nijednu zgradu
Slobodni horizont na moru	Postotak horizonta u moru bez ikakvih zgrada ili građevina, uključujući naftne platforme, vjetroturbine, obalne marine, luke, zračne luke ...
OKOLIŠ I KLIMA	
Pročišćavanje otpadnih voda (lokalno)	% kanalizacije i otpadnih voda destinacije, pročišćavanje na najmanje sekundarnoj razini prije ispuštanja u okoliš
Recikliranje krutog otpada	% recikliranog krutog otpada
Kvaliteta zraka (procijenjeni prosjek)	Procijenjena prosječna kvaliteta zraka u destinaciji (unutar radijusa maks. 5 km oko središta destinacije)
Proizvodnja zelene energije	Obnovljiva energija kao postotak od ukupne bruto proizvodnje električne energije
Zračni i pomorski promet	Udio posjetitelja koji ne dolaze avionom ili trajektom.
Pristup vlakom, autobusom ili trajektom	Jednostavan pristup vlakom, javnim autobusom ili trajektom
Bicikli za iznajmljivanje	Broj preuzimanja bicikala u destinaciji
Zaštićene obale	Ukupna dužina zaštićene obale (km)

Buka (5 km)	Odsutnost buke (avioni, promet, gradska buka), u krugu od 5 km oko središta destinacije
KULTURA I TRADICIJA	
Kulturna baština zaštićena UNESCO-m	Broj svjetske baštine UNESCO-a u destinaciji
Povijesne građevine	Broj važnih povijesnih i monumentalnih građevina
Tradicionalna arhitektura	Sela, gradovi i gradska jezgra i dalje u lokalnom ili tradicionalnom arhitektonskom stilu ili obnovljeni u sličnom tipu gradnje
Muzeji	Broj muzeja
Zaštita i unapređenje kulturne baštine, lokalnog identiteta i dobara	% događaja koji su usmjereni na tradicionalnu / lokalnu kulturu i baštinu
Utjecaj turizma na kulturu i tradiciju	% stanovnika koji su zadovoljni utjecajima turizma na identitet destinacije
DRUŠTVENO BLAGOSTANJE	
Ropstvo u turizmu	Prisutnost „modernog ropstva“ vezanog za turizam u destinaciji
Zajednica / društveni utjecaj	Broj kreveta na raspolaganju u komercijalnim smještajnim objektima na 100 stanovnika
Zdravstvo	Kvaliteta zdravstvene zaštite
POSLOVANJE I UGOSTITELJSTVO	
Ukupno br. smještaja	Ukupni broj smještaja u destinaciji (lokalni izvor)
Ukupni br. smještaja s ekološkom oznakom	Broj smještaja s ekološkom oznakom (lokalni izvor)
Sezonalnost	Sezonski pritisak turizma: broj mjeseci u kojima dolazi 80% turista

Javni prijevoz	Razina kvalitete i praktičnosti javnog prijevoza u destinaciji
Prilike za planinarenje	1-5 ocjena mogućnosti za pješaćenje u destinaciji
Biciklističke mogućnosti	1-5 ocjena mogućnosti biciklizma

Izvor: Green Destinations Assessment and reporting system, [website], https://www.greendestinations.eu/index_new.php?menu=home_greendestinations&lang=en, moderirano za potrebe ovog rada

U Tablici 3. se nalazi popis Green Destinations pokazatelja održivosti grupiranih u 6 navedenih skupina. Uz svaki pokazatelj navedeno je odnosno obrazloženje.

4.3. Kome su namijenjeni standardi i pokazatelji?

Standardi se ne odnose na jedan entitet, već na određeno mjesto koje se može jedinstveno identificirati. Standardi jednostavno zahtijevaju da se opisani uvjeti primjenjuju na toj destinaciji.

Opseg kriterija je širok te se mogu primijeniti na široki raspon destinacija. Turističke destinacije se mogu nalaziti u bilo kojem dijelu svijeta i mogu biti bilo koje vrste (npr. urbani, ruralni, planinski, obalni ili miješano). Kriteriji se mogu primjenjivati na velike destinacije (npr. veće gradove ili regije) ili na male (npr. nacionalni parkovi, klasteri lokalnih zajednica itd.).

Iako se Standardi odnose na mjesto a ne na organizaciju, mnoge kriterije još uvijek mogu usvojiti i primijeniti organizacije za upravljanje destinacijama koje su odgovorne za koordinirani pristup održivom turizmu u destinaciji. Postojanje takve organizacije predstavlja osnovni zahtev kao što je predviđeno u 1. kriteriju. Treba napomenuti da takva organizacija ne mora obavezno biti lokalna vlast ili tijelo koje pripada javnom sektoru, kao i to da ona zahtjeva uključivanje i javnog i privatnog sektora. Neki kriteriji se odnose na poduzeća. To mogu biti nezavisne firme, ali mogu biti na primjer i

muzeji, festivali, javne zgrade i spomenici, a ne samo komercijalna poduzeća kao što su hoteli ili atrakcije kojima se pristup plaća.

4.4. Koristi od implementacije standarda

Standardi posebno dizajnirani za turističke destinacije omogućavaju praćenje performansi te pomažu destinacijama da razviju i provedu svoje planove za veću održivost s dugoročnom vizijom. Skup osnovnih pokazatelja koji pokrivaju glavne dimenzije održivosti doprinosi prikupljanju podataka o različitim aspektima i aktivnostima turističke destinacije iz različitih izvora na lokalnoj razini. U tom pogledu, promiče se razvoj i poboljšanje integriranog informacijskog sustava koji može biti potpora za popunjavanje praznina u informacijama, ali i za druge analize i procjene. Budući da je konkurentnost turizma usko povezana s njegovom održivošću, Green Destinations platforma omogućuje političarima i donositeljima odluka da prate glavne elemente koji određuju atraktivnost destinacije i konkurentnost na tržištu kako bi poboljšali iskustvo posjetitelja i osigurali zadovoljstvo kupaca.

Ključne prednosti implementacije standarda za turističke destinacije:

- Procjena učinkovitosti održivog razvoja destinacije,
- Dobivanje međunarodnog priznanja za održivi razvoj turizma,
- Podrška i smjernice za poboljšanje performansi,
- Promocija odredišta na online stranicama,
- Učinkovito upravljanje rizikom,
- Povezivanje s drugim predstavnicima destinacija i stručnjacima za održivost,
- Postavljanje prioriteta akcijskih projekata,
- Uspješnost usporedbe,
- Poboljšano iskustvo posjetitelja,
- Ušteda troškova,
- Povećana vrijednost po posjetitelju.

Green Destinations promovira turističke destinacije kao najatraktivnija područja za posjetitelje koje zanimaju priroda i krajolik, okoliš i kulturni identitet te održivost destinacije kao osnove za razvoj i djelovanje.

Marketinške aktivnosti uključuju:

- promociju na turističkim sajmovima
- medijsku promidžbu
- promociju putem godišnjeg natjecanja "Top 100 Održive destinacije"
- promociju putem biltena (engl. *newsletters*)
- društvene medije
- preporuke na www.bookdifferent.com - Booking.com podružnica.

Koraci za primjenu jesu:

1. Misli globalno, djeluj lokalno: strateški pristup zasnovan na zajedničkim lokalnim ambicijama
2. Snaga brojeva: kvantitativna procjena kvalitete i održivosti
3. Jaka lokalna ekonomija: sinergija između lokalnih poduzeća i lokalnih zajednica
4. Snaga vrednovanja: program vidljivog poboljšanja
5. Napredak iz godine u godinu: program praćenja ostvarenih napora
6. Konkurentska prednost: povećana vidljivost na tržištu.

4.5. Primjeri nagrađivanih destinacija

Green destinations provodi program nagrađivanja i certificiranja od 2014. godine te je u periodu od 6 godina ukupno 106 destinacija diljem svijeta prepoznato i nagrađeno s obzirom na ostvarene rezultate kriterija i pokazatelja održivog razvoja.

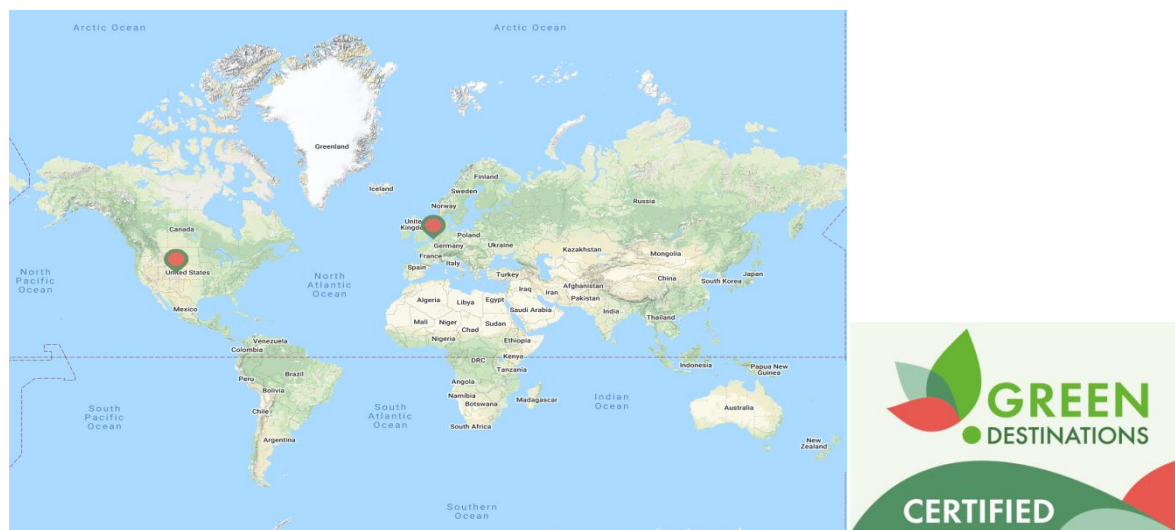
Slika 7. *Green Destinations* prepoznate destinacije s obzirom na održivi razvoj turizma

Izvor: Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org> (prstupljeno 29. lipnja 2020.).

Dvije destinacije su ostvarile 100 % usklađenost sa kriterijima te tako postale GD Certificirane destinacije. Riječ je o Nizozemskoj obalnoj destinaciji Schouwen-Duiveland te Vail, Colorado u Sjedinjenim Američkim Državama.

Slika 8. *Green Destinations* certificirane destinacije

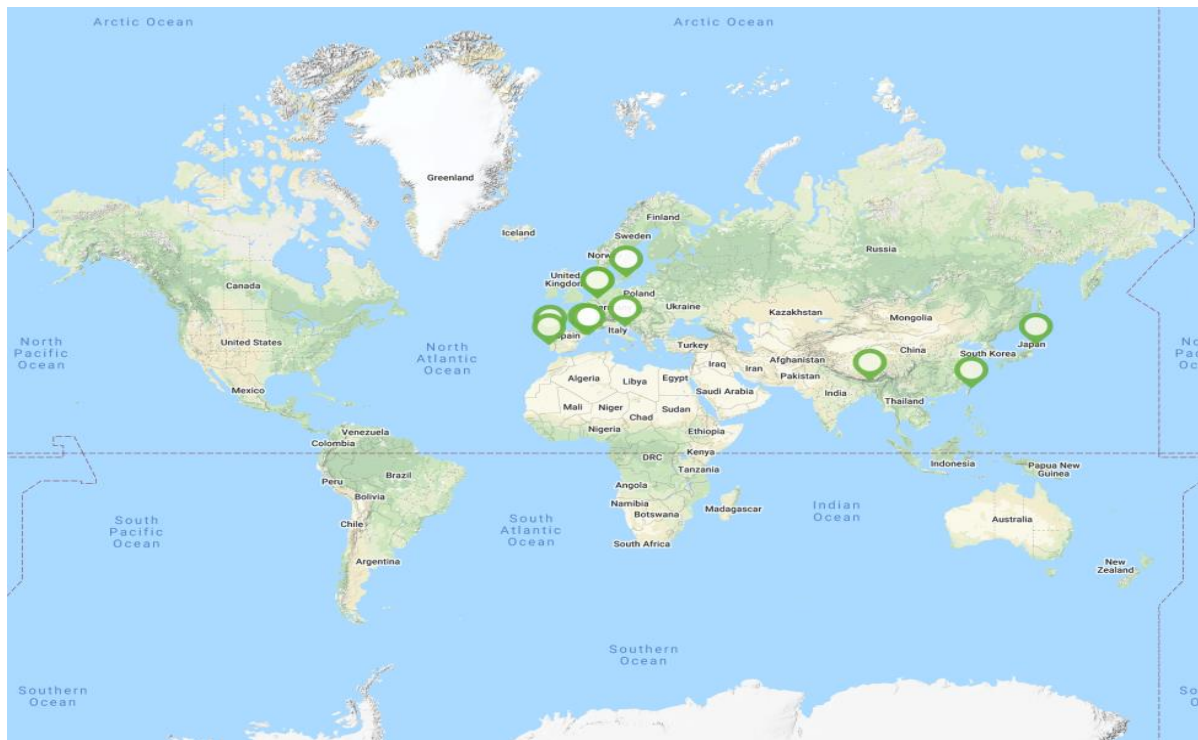

Izvor: Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org/listingtypes/recognition/gd-certified/> (prstupljeno 29. lipnja 2020.).

Odabrana destinacija je Schouwen-Duiveland, okružuje ju Sjeverno more, Voordelta i dva najvažnija vodena i prirodna područja zapadne Europe: Grevelingen i nacionalni park De Oosterschelde. Postoje karakteristične zone strogo rezervirane za zaštitu prirode, ali i područja u kojima posjetitelji mogu uživati u prirodnim krajolicima. Schouwen-Duiveland nastoji do 2040. biti potpuno samodostalan u energetici. Općina je privukla više pozornosti na prakse održivosti što je rezultiralo brojnim poboljšanjima, posebno u edukaciji i informiranosti, u “zelenim” politikama, zajednicama i turizmu.

Ukupno je 11 destinacija koje su nagrađene jednom od GD nagrada.

Slika 9. *Green Destinations* nagrađivane destinacije

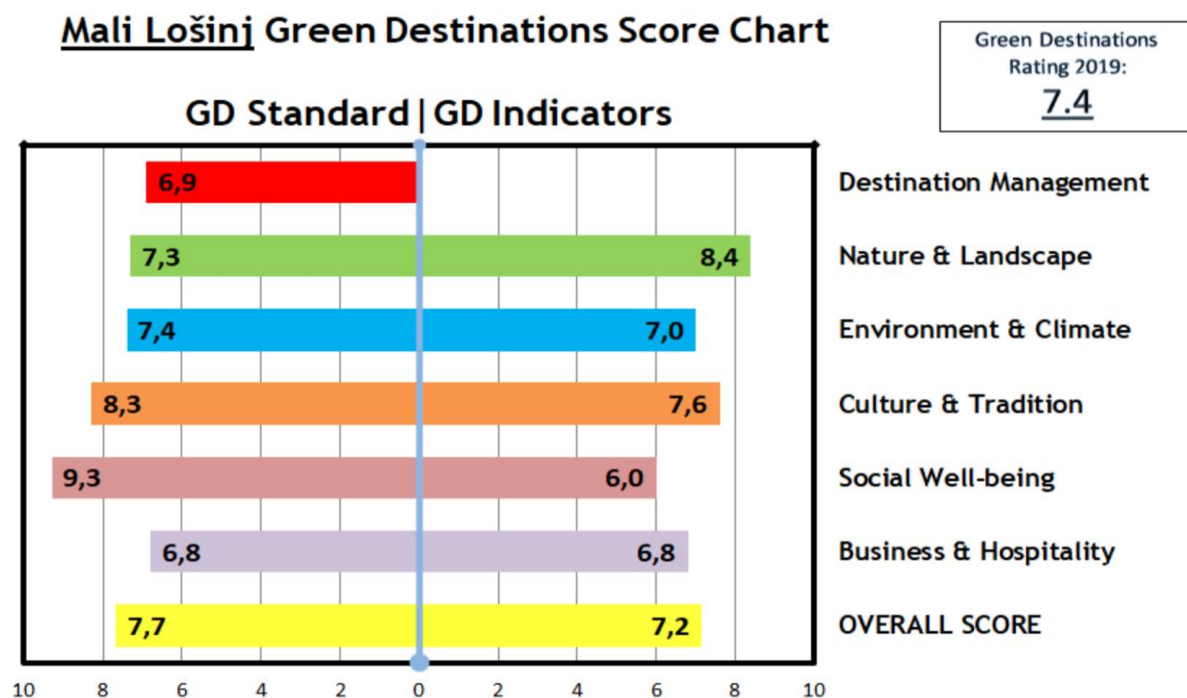

Izvor: Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org/listingtypes/recognition/gd-award/>, (prstupljeno 29. lipnja 2020.).

Izdvojena destinacija je Mali Lošinj koja je 2019. godine dobila Srebrnu nagradu za svoj održivi razvoj. Grad Mali Lošinj mjesto je s najvećom marinom hrvatskih otoka. Velika pažnja posvećuje se očuvanju prirodnih i kulturnih resursa i promiče se kao zdravstvena i sportska destinacija. Grad Mali Lošinj u svojoj turističkoj strategiji

postavlja ciljeve održivog razvoja i cilja ih ostvariti do 2020. Oni se nacionalno smatraju primjerom dobrog turističkog upravljanja i održivih praksi. Štoviše, u 2016. godini osvojili su i nagradu Europskog sustava turističkih pokazatelja za održivi razvoj turizma (ETIS).

Slika 10. Ostvareni rezultati pokazatelja i standarda destinacije - Mali Lošinj

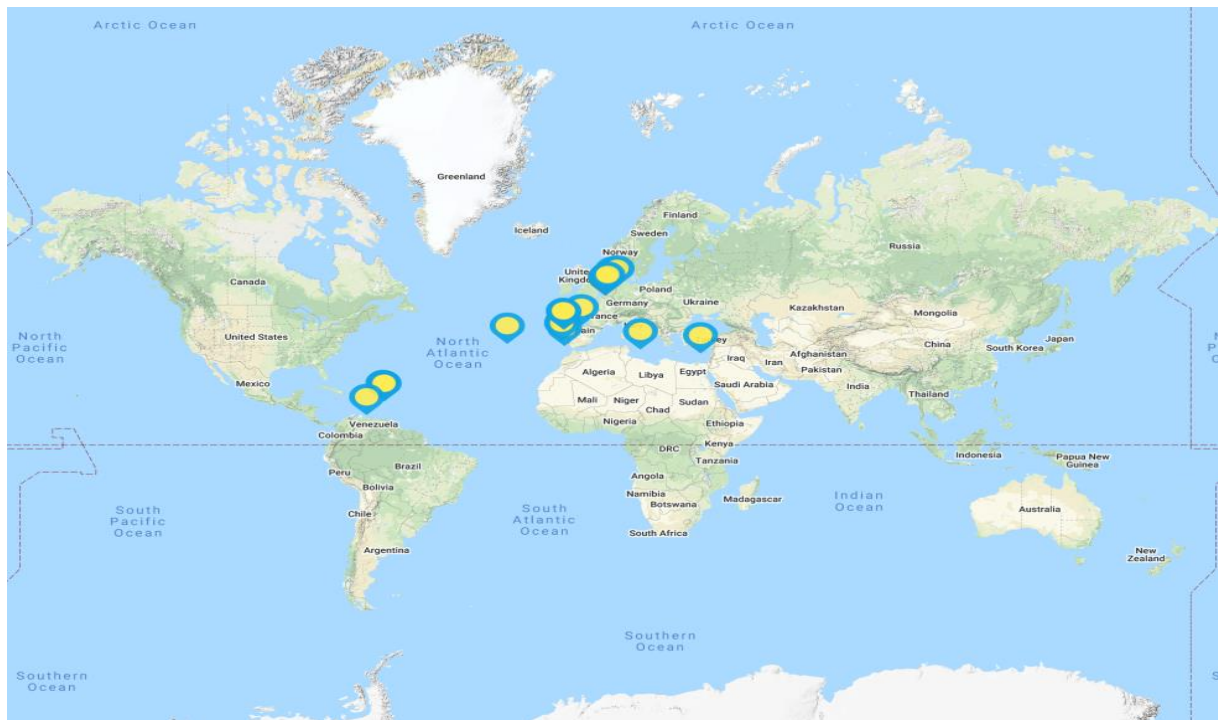

Izvor: Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org/dest/schouwen-duiveland/>, (prstupljeno 29. lipnja 2020.).

Iz prikaza su vidljivi ostvareni rezultati Malog Lošinja prema temama koje objedinjuju svih 100 kriterija te rezultati indikatora održivog razvoja. S obzirom na ostvareni ukupni rezultat u visini od 7.4 Mali Lošinj je nagrađen Green Destinations Srebrnom nagradom 2019. godine.

Ukupno je 25 destinacija širom svijeta koje su nagrađivane *QualityCoast* nagradom.

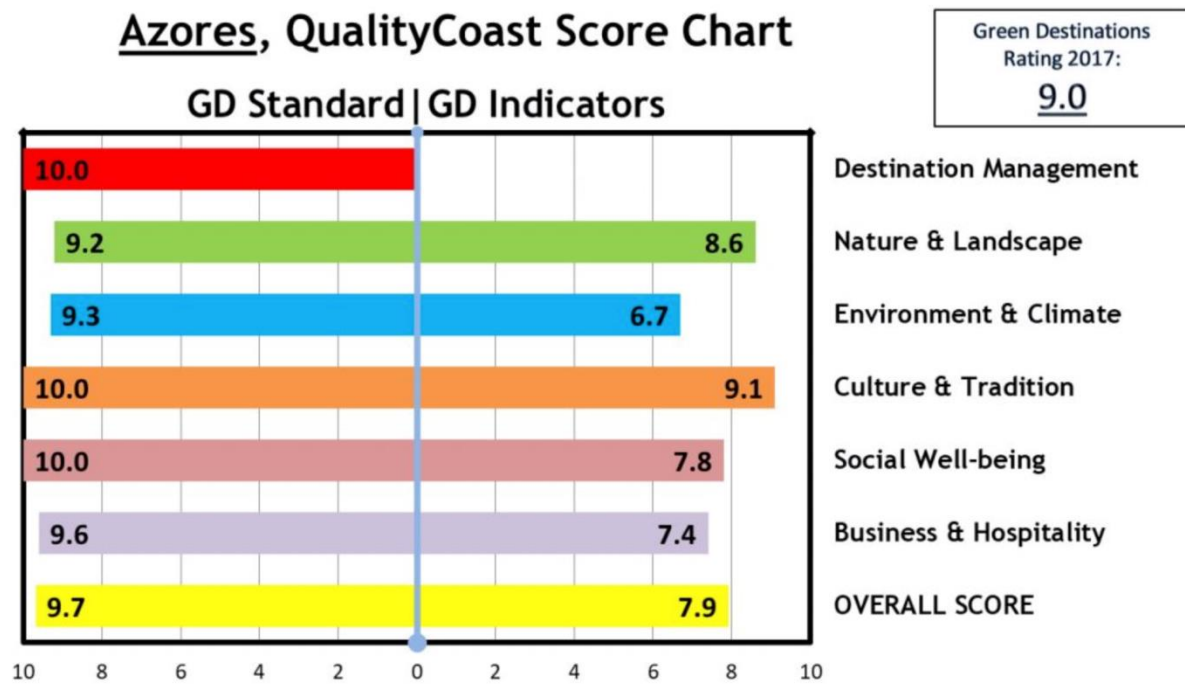
Slika 11. *Green Destinations QualityCoast* nagrađivane destinacije

Izvor: Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org/listingtypes/recognition/qc-award/>, (prstupljeno 29. lipnja 2020.).

Odabrana destinacija su Azori. Azorski arhipelag sastoji se od devet vulkanskih otoka usred sjevernog Atlantskog oceana. Posjetiteljima su na Azorima dostupne brojne aktivnosti: šetanje prekrasnim krajolikom, igranje golfa na jednom od najboljih i najmanje iskorištenih terena na svijetu, opuštanje u prirodnoj termalnoj vodi, slapovima i prirodnim bazenima usred šume, gledanje kitova, vožnja kanuom i kajakom, jedrenje i jahanje. Azori su dobro poznati po promicanju održivosti. Azori imaju bogati i zaštićen geodiverzitet i morski život, prirodna područja s uređenim pješačkim stazama, kao i Eko školu. Na otoku se široko koristi i obnovljiva energija. Na Azorima je racionalno korištenje vode podržano Regionalnim planom za vode (PRAA). Osim toga, turistička poduzeća osiguravaju dugoročne socijalne i ekonomske koristi, a vlada aktivno podržava aktivnosti ljudskih prava, na primjer, kampanje protiv nasilja u obitelji.

Slika 12. Ostvareni rezultati pokazatelja i standarda destinacije - Azori

Izvor: Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org/dest/azores-2/>, (prstupljeno 29. lipnja 2020.).

S obzirom na svoju obalnu karakteristiku Azori su ostvarenim visokim rezultatom od 9.0 nagrađeni *QualityCoast* Platinum nagradom

5. Zaključak

Potrošačka i korporativna potražnja za odgovornim putovanjima i održivim turizmom raste i javnost želi znati kako se turistička destinacija razvija. Destinacije koje provode planove za budućnost usmjerenu ka održivosti postižu bolji rezultat u pogledu zadovoljstva posjetitelja i stanovnika, uključivanja dionika i učinkovitosti poslovanja te s pozitivnim učincima zbog njihove konkurentske prednosti. Cilj mjerenja je smanjiti buduće rizike za ekološke, socio-kulturne i ekonomske funkcije turističkih destinacija te poboljšati opću održivost. Potražnja za održivim turističkim proizvodima je u porastu. Potrošači traže autentično iskustvo, dobro zaštićenu prirodnu i kulturnu baštinu te čisto i sigurno okruženje. Zainteresirane strane u turističkom sektoru, uključujući turiste i lokalno stanovništvo sada su znatno svjesnije važnosti održivog razvoja nego što je to bio slučaj u prošlosti. Osim potrebe za formuliranjem kvantitativnih mjera za održivi turizam koje se odnose na njegove socio-kulturne, ekonomske i ekološke dimenzije, potrebna je i metodologija za provedbu ovih operativnih alata. Ovaj diplomski rad, čiji je cilj bio predstaviti postupak sustava za mjerenje održivosti, pridonosi toj potrebi.

Pravilno određeni pokazatelji održivog razvoja turističke destinacije mogu dovesti do kvalitetnog upravljanja i učinkovitijeg mjerenja. Kombinacija standarda i pokazatelja održivosti omogućava adekvatnu procjenu razvoja određene turističke destinacije i razinu njenog napretka iz godine u godinu. Certifikati jamče adekvatnu dugoročnu ravnotežu između ekonomskih, socio-kulturnih i okolišnih dimenzija destinacija, izvještavajući o značajnim koristima za turistički subjekt, društvo i okoliš. Iako je glavni „vidljivi“ učinak programa certificiranja prepoznavanje dostignuća održivosti, utjecaj leži u procesu koji vodi ka postizanju certifikacije i neprekidnom unaprijeđenju. Održivim razvojem turističke destinacije pokušavaju smanjiti svoj utjecaj na okoliš i lokalnu kulturu kako bi bila dostupna budućim generacijama, istovremeno pridonoseći stvaranju prihoda, zapošljavanju i očuvanju lokalnih ekosustava.

Zaključno, sve oštrija tržišna konkurencija i promjene u okolini nameću rušenje dosadašnje tradicionalne ponude. Razvoj čovjekovih ukupnih i turističkih tokova iziskuje razvoj turističke ponude u kvalitativnom smislu. Održivi razvoj turizma sve

više potiskuje masovni turizam. Sve više dolazi do napuštanja koncepta velikog, uniformiranog, konfekcijskog, bezličnog turizma, a podržava se razvoj koji se temelji na odabranim selektivnim sadržajima. Održivi turizam je po mjeri suvremenog čovjeka, no svakako treba raditi na tome da je takav turizam prihvatljiv svim dionicima na turističkom tržištu.

6. Literatura

1. Bešker, M., *Politika okoliša*, Zagreb: Oskar, 2005.
2. Bačun, D., Matešić, M. i M. A. Omazić, *Leksikon održivog razvoja*, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, 2012.
3. Bučar, K., Škorić, S. i D. Prebežac, *Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam*, Acta Turistica, Vol.22. No.2, 2010., str. 221.-246.
4. Črnjar, M., *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka, Ekonomski fakultet, 2002.
5. Gržinić, J., *Međunarodni turizam*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, 2014.
6. Kahn, H., Brown, W. i L. Martel, *Sljedećih 200 godina*, Zagreb, Stvarnost, 1976.
7. Pirjevec, B., *Ekonomska obilježja turizma*, Zagreb, Golden marketing, 1998.
8. Hitrec, H., *Održivi turizam i okoliš i žiži interesa Vijeća Europe*, U: Turizam, br. 2, 2002, str. 457-459.
9. Lane, P. et al., *The European Tourism Indicator System - ETIS toolkit for sustainable destination management*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2016.
10. World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, Oxford, 1987, str. 43.
11. UNWTO, *Guide for local authorities on developing sustainable tourist*, Madrid, World Tourism Organization, 1998.
12. UNWTO, *Making tourism more sustainable, A guide for policy makers*, Madrid, 2005.
13. Drljača, M., *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, Kvalitet i izvrsnost, 1 (1-2), 2012., str. 20., dostupno na: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=580157> (pristupljeno 17. travnja 2020.).
14. Collection Green Destinations [website], <http://collection.greendestinations.org> (prstupljeno 29. lipnja 2020.).
15. The Global Sustainable Tourism Council, [website], <https://www.gstcouncil.org/about/about-us/>, (pristupljeno 28. svibnja 2020.).
16. *Green Destinations Standard & Reporting System*, Version 1.4, 2017., dostupno na: <https://greendestinations.org/green-destinations-standard/> , (pristupljeno 05. lipnja 2020.).

17. *Green Destinations Training, Awards & Certification Program*, Version 4.6, 2019., Dostupno na: https://greendestinations.org/wp-content/uploads/2020/03/ENG_Guide-for-Destinations.pdf , (pristupljeno: 10. lipnja 2020.)
18. Marković Vukadin, I., et al., *Priručnik za mjerenje i praćenje održivosti turizma za destinacijem*, Institut za turizam, Zagreb, 2019., dostupno na: http://www.crosto.hr/files/file/prirucnik/prirucnik_za_mjerenje_i_pracenje_odrzivosti_turizma_za_destinacije_crosto.pdf, (pristupljeno 14. ožujka 2020.).
19. Gašparov, E., *Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030.*, Zagreb, ODRAZ - Održivi razvoj zajednice. 2017., dostupno na: <http://www.odraz.hr/media/374653/globalni%20ciljevi%20održivog%20razvoja%20-%20izvještaj%20za%202016%20i%202017%20-%20odraz.pdf> (pristupljeno 09. svibnja 2020.).
20. Belošević, B. et al., *Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma: prijedlog prijevoda UNWTO-ovih definicija*, Zagreb, 2018., dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/180926_unwto_definicije.pdf (pristupljeno 07. travnja 2020.).
21. Sunara, Ž., Jeličić, S. i M. Petrović, *Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske*, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 4 (1), 2013, str. 83.-88., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104887> , (pristupljeno: 17. ožujka 2020.).
22. Drljača, M., *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, Kvalitet i izvrsnost, 1 (1-2), 2012., str. 20.-26., dostupno na: <http://bib.irb.hr/prikazirad?&rad=580157> , (pristupljeno: 08 travnja 2020.).
23. Bučar, K., Škorić, S. i D. Prebežac, *Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam*, Acta turistica, 22 (2), 2010., str. 221.-246., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/70627>, (pristupljeno: 08 travnja 2020.).
24. Giuliatti, S., *Izvještaj EEA o povezanosti turizma i okoliša*, Zaštita okoliša, Kem. Ind. 66 (1-2) 2017., str. 85.–86., dostupno na: <http://silverstripe.fkit.hr/kui/assets/Uploads/Zastita-okolisa-85-86.pdf>, (pristupljeno: 29. svibnja 2020.).
25. Network of Associations of Local Authorities of South-East Europe, *Toolkit for management of sustainable destinations of South East Europe*, 2015, dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=GEw3DwAAQBAJ&dq=Global+Sustainable>

- [+Tourism+Review+\(GSTR\)&hl=hr&source=gbs_navlinks_s](#), (pristupljeno: 29. svibnja 2020.).
26. The European Eco-Management and Audit Scheme, [website], <https://ec.europa.eu/environment/emas/>, (pristupljeno 30. ožujka 2020.).
27. Sustainable development goals, [website], <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>, (pristupljeno 07. travnja 2020.).
28. Eurostat, Statistika turizma, [website], 2015., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_statistics/hr (pristupljeno 17. travnja 2020.).
29. Ecotranc službena stranica, [website], <https://destinet.eu/who-who/civil-society-ngos/ecotrans/>, (pristupljeno 10. travnja 2020.).
30. Tourism for SDG-s, [website], <http://tourism4sdgs.org>, (pristupljeno 07. travnja 2020.).

Popis slika i tablica

Slika 1. Sedamnaest globalnih ciljeva održivog razvoja.....	11
Slika 2. Ovlaštena tijela za akreditaciju i certifikaciju održivog razvoja.....	23
Slika 3. Platforma za mjerenje i procjenu održivosti razvoja turističkih destinacija.....	25
Slika 4. Ciklus održivog razvoja turističke destinacije.....	26
Slika 5. Metodologija izračuna održivosti razvoja.....	28
Slika 6. Sustav nagrađivanja i certificiranja	30
Slika 7. Green Destinations prepoznate destinacije s obzirom na održivi razvoj turizma.....	55
Slika 8. Greed Destinations certificirane destinacije.....	55
Slika 9. Green Destinations nagrađivane destinacije.....	56
Slika 10. Ostvareni rezultati pokazatelja i standarda destinacije - Mali Lošinj.....	57
Slika 11. Green Destinations QualityCoast nagrađivane destinacije.....	58
Slika 12. Ostvareni rezultati pokazatelja i standarda destinacije – Azori.....	59
Tablica 1. Razina nagrade s obzirom na ukupni rezultat održivosti.....	29
Tablica 2. Kriteriji za mjerenje održivog razvoja.....	34
Tablica 3. Prikaz pokazatelja održivosti.....	49

Sažetak

Mjerenje održivosti razvoja turističkih destinacija je složen proces vođen standardima i pokazateljima održivosti koji osiguravaju adekvatnu procjenu i praćenje napretka u razvoju destinacije. Sustav za mjerenje i procjenu pomaže turističkim destinacijama u upravljanju i poboljšanju svog utjecaja na okoliš, kulturu i društvo. "Green Destinatioins" organizacija jedna je od mogućnosti turističkim destinacijama da pristupe mjerenju i budu nagrađene ovisno o rezultatima održivog razvoja. Ono predstavlja dobar alat za utjecaj na javno mnjenje i podizanje svijesti o održivosti.

Ključne riječi: mjerenje održivosti, održivi razvoj, održivi turizam, turistička destinacija, UNWTO.

Summary

Measuring the sustainability of tourism destination development is a complex process guided by sustainability standards and indicators that ensure adequate assessment and monitoring of progress in destination development. The assessment and reporting system helps destinations to manage and improve environmental, cultural and social impacts. The Green Destinations organization is one of the possibilities for tourist destinations to access the measurement system and be rewarded depending on the results of sustainable development. It is a good tool for influencing public opinion and raising awareness of sustainability.

Key words: measuring sustainability, sustainable development, sustainable tourism, tourist destination, UNWTO.